

Det Hanseatiske museum

Setningsproblemer

Rapport nr. 2

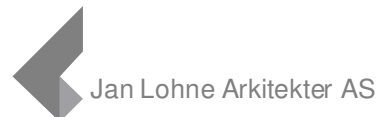

BERGEN KOMMUNE

BERGEN KOMMUNE

Bilde på førstesiden: «Tyskerbryggen, Bergen» (UBB) K.Knudsen Ca. 1880, UIB Billedsamling.

Sammendrag

Rapporten beskriver teknisk tilstand for Det Hanseatiske Museums bygninger i Finnegården og det er redegjort for nødvendige tiltak for å reversere skadesituasjonen og å sette bygningen i stand.

Bevaringsforholdene i grunnen skal forbedres ved at grunnvannstanden stabilisere. Prosjektgruppen forutsetter at dette arbeidet skal utføres innenfor "Grunnvannsprosjektet" i regi av Riksantikvaren og Statsbygg. Grunnarbeidene skal føre til mindre fremtidige setninger i grunnen.

Setningene som har pågått over lang tid, har ført til at bygningen nå ligger lavere i forhold til havvannet enn da Finnegården ble bygget like etter brannen i 1702, og ved høy flo så kommer det vann inn på gulv i 1. etasje. Gulvene er derfor tidligere hevet i forhold til byggets opprinnelige nivå, men må heves ytterligere for å sikre bygget mot framtidig skader.

De skadene som er påført bygningen sammen med de endringene som er utført ved tidligere ombygginger har svekket bygningen.

Foreslåtte tiltak omfatter refundamentering med nytt bolverk av rundtømmer. Bygningen heves ved å jekke gulvet i 1. etasje, og derved også de øvrige etasjene, til opp over flomål. Dermed blir gulvet tilpasset dagens gatenivå og det igjen blir full etasjehøyde i 1. etasje. Dette forutsetter at teglfasaden demonteres og bygges opp igjen, som en tro kopi av dagens murfasade.

Det planlegges ikke å heve bygget ytterligere for å kompensere fremtidig havvannsstigning, men det vil legges til rette for at bygningen kan jekkes ytterligere opp på et senere tidspunkt. Bygningens laftekasse har i løpet av årene vært sterkt ombygget og må forsterkes for å kunne motstå fremtidige setninger.

Det er bygningen som er samlingens hovedobjekt, med en serie av unike originale innredninger, herunder tapeter og malt dekor. Det Hanseatiske Museum, Finnegården 1a, er derfor helt enestående i Europa.

Dersom de skisserte restaureringsarbeidene utsettes, vil bygningen ha behov for et stort vedlikeholdsarbeid av bygningen, og konservering av museets gjenstander.

Riksantikvaren stiller krav om prosessuell utførelse ved istandsetting av bygningene. Istandsettingen skal utføres med en kvalitet og metoder som samsvarer med kulturminnets høye status.

Planlagt oppstart av Restaureringsarbeidene er satt til høsten 2016, etter at Bergen har arrangert Hansadagene.

Med oppstart restaureringsarbeidene menes det tidspunktet museet stenger sine utstillinger, og museets gjenstander blir demontert og flyttet til erstatningslokaler.

Prosjektgruppen hadde sett at den formelle starten på restaureringsarbeidene ble satt til den 28. juni 2016, som er 100 årsdagen for at Formannskapet i møte den 28. juni 1916 vedtok å kjøpe Finnegården 1A, og drive videre det museet som Johan W. Olsen startet den 26. juli 1872.

Museet planlegges gjenåpnet 26. juli 2022, som er 150 års dagen etter museets stiftelsesdato, da Prins Oscar Fredrik, senere kong Oscar II, besøkte Finnegården.

Prosjekteringsgruppen har kostnadsberegnet de planlagte restaureringsarbeidene til ca. 151,0 mill.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Prosjektets organisering	2
1.2	Målsetting med istandsettingsarbeidet	3
1.3	Status etter tidligere arbeider	4
2	Antikvariske forhold og kildebruk.	5
2.1	Bryggens utvikling på strandsiden frem til 1702.	5
2.2	Historisk oversikt etter 1702.	5
2.3	Fredning og verdenskulturminne	15
2.4	Foreliggende dokumentasjon / Kildemateriale	17
3	Beskrivelse av bygninger og innredningen	18
3.1	Situasjonsplan	18
3.2	Beskrivelse av Finnegården	18
3.2.1	Bygningenes opprinnelige konstruksjon.	19
3.2.2	Bygningens nåværende konstruksjon.	19
3.3	Beskrivelse av Finnegårdens taske	21
3.3.1	Tretasken	21
3.3.2	Murtasken	21
3.4	Endringskronologi bygninger	22
3.5	Beskrivelse av innredningen	22
3.6	Endringskronologi innredning	23
3.7	Museal utvikling	23
4	Beskrivelse av bygningen og av teknisk tilstand	24
4.1	Finnegårdens sjøbod	24
4.2	Tasken	26
5	Den fredete grunn	27
5.1	Grunnen ved Finnegården	27
5.2	Prosjekt Bryggen og Grunnvannsprosjektet	27
6	Bevaringsforhold	28
6.1	Bygningskonstruksjon	28
6.2	Grunnforhold og havnivå	28
6.3	Bybane og trafikk	29
6.4	Forhold ved bygningene som påvirker bevaringsforhold	30

7	Avveininger og bevaringshensyn	30
8	Anbefalt konsept og beskrivelse av tiltak	31
9	Museumløsningen utredning	32
10	Anbefalt museumskonsept	32
11	Romprogram	32
12	Fokusområder	32
13	Museets drift i byggetiden – muligheter	33
13.1	Videreføring av museets oppgaver	33
13.2	Formidling av det som skjer i prosjektet	34
13.3	Administrasjonslokaler	34
13.4	Museumsutvikling	34
14	Byggearbeidene	35
14.1	Rigg og drift	35
14.2	Arbeider med gjenoppbygging av bolverk	37
14.3	Arbeider med restaurering av ulike bygningsdeler over bolverk	37
14.4	Arbeid med reetablering av museum med utstilling	39
14.5	Tekniske fag	39
14.6	Søknader	39
14.7	Kostnader	40
14.8	Fremdrift	41

Vedlegg

- Presisering av fredningsvedtak for Finnegården
- Askeladden ID
- Plantegninger endringsarbeider av Jan Lohne

1 Innledning

Utredning og planlegging av forprosjekt vedrørende istandsetting av Det Hanseatiske Museums bygninger i Finnegården er et oppdrag Jan Lohne Arkitekter AS utfører i samarbeid med Sweco Norge AS etter oppdrag av Bergen Kommune v/ Etat for utbygging. Bygningene har stor kulturminneverdi og er en del av Verdenskulturminnet Bryggen.

Grunnen under bygningene består av fyllmasser med høyt innhold av organisk materiale. Dette har ført til setninger i grunnen og omfattende skader på bygning. Problemene ble registrert allerede få år etter 1900, da dampskipskaaien ble bygget og nabogården mot nord ble oppført med full kjeller og grunnvannspumpe. Grunnvannstanden ble dermed destabilisert, og setningene økte og dette førte til problemer med ulik nedbrytning av organisk materiale i grunnen og bygningen er siden blitt stadig skeivere. Setningene har også ført til at gulvet og nedre del av laftevegg nå ligger under nivået for maks flo sjø. Dette er problemer som vil øke ytterligere dersom foreliggende prognoser om havvannstigning slår til.

I prosjektrapporten foreslås bygningsmessige tiltak for å bevare dette viktig kulturminne for fremtidige generasjoner og å ruste opp bygningen til et nivå der en kan fortsette skjøtselen med vanlig vedlikehold.

1.1 Prosjektets organisering

Eiendomsdata					
Gnr. 167	Bnr. 1659	Festenr.	Seksj.nr.	Kommune Bergen	
Bygn.nr.	Bolignr.	Askeladden id	Sefrak:		
Adresse Finnegården 1A				Postnr. 5003	Poststed Bergen
Eier av bygget					
Navn Bergen Kommune		Firma		Funksjon	
E-post				Telefon	
Drift av bygget					
Navn Tom Birkeland		Firma Bergen Kommune Etat for bygg og eiendom Byrådsavdeling for finans, eiendom og eierskap.		Funksjon Driftsleder	
E-post tom.birkeland@bergen.kommune.no				Telefon 55565620/ 97978748	
Bestiller av arbeidene					
Navn William Hazell		Firma Bergen kommune Byrådsavdeling for kultur, næring, idrett og kirke		Funksjon Bestiller av arbeider	
E-post William.hazell@bergen.kommune.no				Telefon	
Prosjektleder					
Navn Per Aase Andersen		Firma Bergen Kommune Etat for utbygging Byrådsavdeling for finans, eiendom og eierskap.		Funksjon Prosjektleder	
E-post per.andresen@bergen.kommune.no				Telefon 97 04 79 93	
Arkitekt					
Navn Jan Lohne		Firma Jan Lohne Arkitekter AS		Funksjon Arkitekt	
E-post Jan@janlohne.no				Telefon 90 62 43 37	

Rådgivende ingeniører		
Navn Torgeir N. Eraker	Firma Sweco Norge AS	Funksjon Oppdragleder
E-post torgeir.eraker@sweco.no		Telefon 92 01 51 40
Fagetat i Bergen kommune vedrørende antikvariske spørsmål		
Navn Johanne.E.Gillow	Firma Byantikvaren	Funksjon Byantikvar
E-post johanne.gillow@bergen.kommune.no		Telefon 55 56 65 08
Navn Hege Bakke Alisøy	Firma Byantikvaren	Funksjon Arkeolog
E-post hege.bakke-alisoy@bergen.kommune.no		Telefon

1.2 Målsetting med istandsettingsarbeidet

I fredningsdokumentet fremheves¹:

"Dei kulturhistoriske verdiane ved bygningen er særleg knytte til den arkitektoniske utforminga og til historia som del av først det hanseatiske og, sidan midten av 1700-talet, det norske Kontoret på Bryggen. Sjøstova i Finnegården er både i fasaden og innvendes den best bevarte av alle handelsstovene på Bryggen"

Det Hanseatiske Museums formål er å formidle kunnskap om hanseatene og deres liv og virksomhet på Bryggen. Museumsbygningen er samlingens hovedobjekt.

Bygningen er også et museumshistorisk dokument. Endringer speiler hvordan historien om hanseatene er blitt formidlet på ulikt vis fra 1872 og til i dag.

Den antikvariske målsettingen ved dette restaureringsarbeidet vil derfor være å dokumentere begge disse historiene ved å bevare mest mulig av de overleverte bygningsledd. Dette kan oppnås ved å sikre en fremtidig bevaring av bygningen og samtidig ved å unngå store inngrep i den eksisterende situasjonen.

Istandsettingen skal følge retningslinjene i "The Principles for the Preservation of Historic Timber Structures"². Og utføres med tradisjonell materialbruk og håndverksteknikk som er i henhold til original byggeskikk på oppføringstidspunktet.

Arbeid med istandsettingen av bygningen skal samtidig ivareta behovet for å ruste opp bygningen til et nivå der en kan fortsette skjøtselen med vanlig vedlikehold. Innenfor rammene av antikvariske hensyn skal det tilrettelegges for en god utnyttelse og bruk av bygningen som museum.

¹ Fredningsdokumentet ligger som vedlegg til rapporten.

² Marstein, Larsen, 2000

1.3 Status etter tidligere arbeider

Det Hanseatiske Museums bygninger har siden første del av forrige århundre blitt påført skader på grunn av setninger i grunnen. Det er gjort flere tiltak for å utbedre fundamentet rundt sjøboden både før og etter krigen og i 1995 ble det støpt en betongplate under de resterende areal. Etter 1995 var det fokus på en mulig tilstandsforverring for den skadeutsatte teglveggen på tasken og setningsutviklingen. Det har innenfor dette prosjektets fase 1 vært utredet alternative metoder for refundamentering. Det er gjennomført målinger for å avklare setningsomfang, målt setningshastighet og gjort sikringsarbeider for å stabilisere den utsatte teglfasaden.

Det er i denne perioden også vært satt i gang tiltak i regi av Riksantikvaren i problemområdet nær Radisson Blu Royal Hotel på Bryggen for å stabilisere grunnvannstanden og det er også gjennomført en del forundersøkelser på Det Hanseatiske Museum. Dette gir kunnskap som kan dras nytte av i Finnegården.

Setningene varierer fra år til år, noen år med store utslag. Dersom setningene fortsetter som tidligere, vil det være svært skadelig for bygningen. Det må vurderes å iverksette flere tiltak:

1. Bevaringsforholdene i grunnen må forbedres vesentlig dersom bygningene skal restaureres med tradisjonelt bolverk og en samtidig vil unngå nye omfattende setningsskader.
2. Riksantikvaren har meldt at fundamentet skal restaureres prosessuelt og at peler ned i kulturlaget ikke vil bli tillatt.
3. Bygningen har sunket mye siden den ble bygget i 1704. Bygningens øvre bolverkstokker, veggens nedre laftestokker og gulvbordene lå tidligere og bør igjen etableres godt over det nivå der det forekommer hyppig flo. Nivået på 1. etasje bør også tilpasses terrenget rundt. En tilbakeføring til original romhøyde i 1. etasje er ønskelig. Dette er tiltak som vil forutsette en jekking av hele bygningen.
4. Det må også legges til rette for fremtidig jekking for å kompensere mot nye setninger.
5. Bygningen må forsterkes for å bli mer robust.
6. Museets samling må ikke påføres skade på grunn av setninger eller som følge av restaureringsarbeidet. Det må gjøres en grundig vurdering av bygningen og interiørets sårbarhet i denne sammenheng.

2 Antikvariske forhold og kildebruk.

2.1 Bryggens utvikling på strandsiden frem til 1702.

Etter tradisjonen ble Bergen grunnlagt av Olav Kyrre i 1070. Sagaene gir de første beskrivelser av landskapet i byen og bebyggelsen på Bryggen i perioden 1135 – 1155.

Byggemåten på Bryggen er tuftet på norsk byggetradisjon fra før Hansatiden. Arkeologiske utgravinger på Bryggen viser spor etter en tilsvarende bygning fra før brannen i 1170. Bygningene på Bryggen er loftsbygninger i rekker og organisert som dobbeltgårder. Denne byggetradisjon, byplanen og eiendomsgrensene er stort sett bevart uendret på Bryggen gjennom århundrene. En årsak var at det ikke var lov for de tyske kjøpmenn å eie grunn i Bergen, kun bygningen. Eierskap og rettigheter var også strengt regulert gjennom andre avtaler og gjennom tradisjon. Dette førte til at det var vanskelig å gjøre endringer, byggetradisjonen ble fulgt.

Årstall	Hendelse
1183	I Sverres saga opplyses det at kaien i hovedsak er sammenhengende i front. Mot slutten av 1100 tallet var dermed byggemønsteret etablert
1198	Bryggen og Bergen brenner
1360	Hanseatisk kontor etablert i Bergen
1408	Mariakirken blir overført til tyskerne
1413	Bryggen brenner
1476	Bryggen brenner
1630	For første gang solgt en stue til en bergenser
1662	88 tyske og 5 norske stuer på bryggen
1702	Bryggen og det meste av byen brenner
1701	47 tyske og 31 norske stuer på bryggen
1740	Antallet tyske kontorer redusert til 9
1766	Den siste tyske stue ble solgt og Mariakirken ble tilbakeført til Bergen

Tabell 1 Oversikt over årstall vedrørende bryggens utvikling på strandsiden frem til 1702

Finnegården har sitt navn etter gården Finne på Voss og nevnes for første gang i 1403 da Gudrun Sigurdsdatter var eier.

2.2 Historisk oversikt etter 1702.

19. mai 1702 opplevde Bergen den største bybrann noensinne. Det Hanseatiske kontor ble lagt fullstendig i aske i likhet med det meste av byen forøvrig. Mange av de bygningene som ble gjenreist umiddelbart etter denne brannen, står på Bryggen i dag.

Finnegården, som før brannen var en enkeltgård, ble gjenreist ca. 1704 som en dobbeltgård. Den ble anlagt på grunnen etter de tidligere gårdene Schaften, Ridstaden og Boldergarten. Finnegården ble da den innerste (sørligste) av bryggegårdene. I søndre rekke i Finnegården ble det oppført tre handelstuer, schøtstue og ildhus, nordsiden fikk to handelstuer. Samlet utgjorde dobbeltgården en bredde på 24m.

Etter gjenoppbyggingen i 1704 ble det ved Finnegården oppført 4 tasker i tre. Tre mot sør (en for hver stue) og en mot nord (ved fremre stue). Dette var enetasjes lagerbygg som hadde direkte forbindelse inn i gårdens boder i 1.

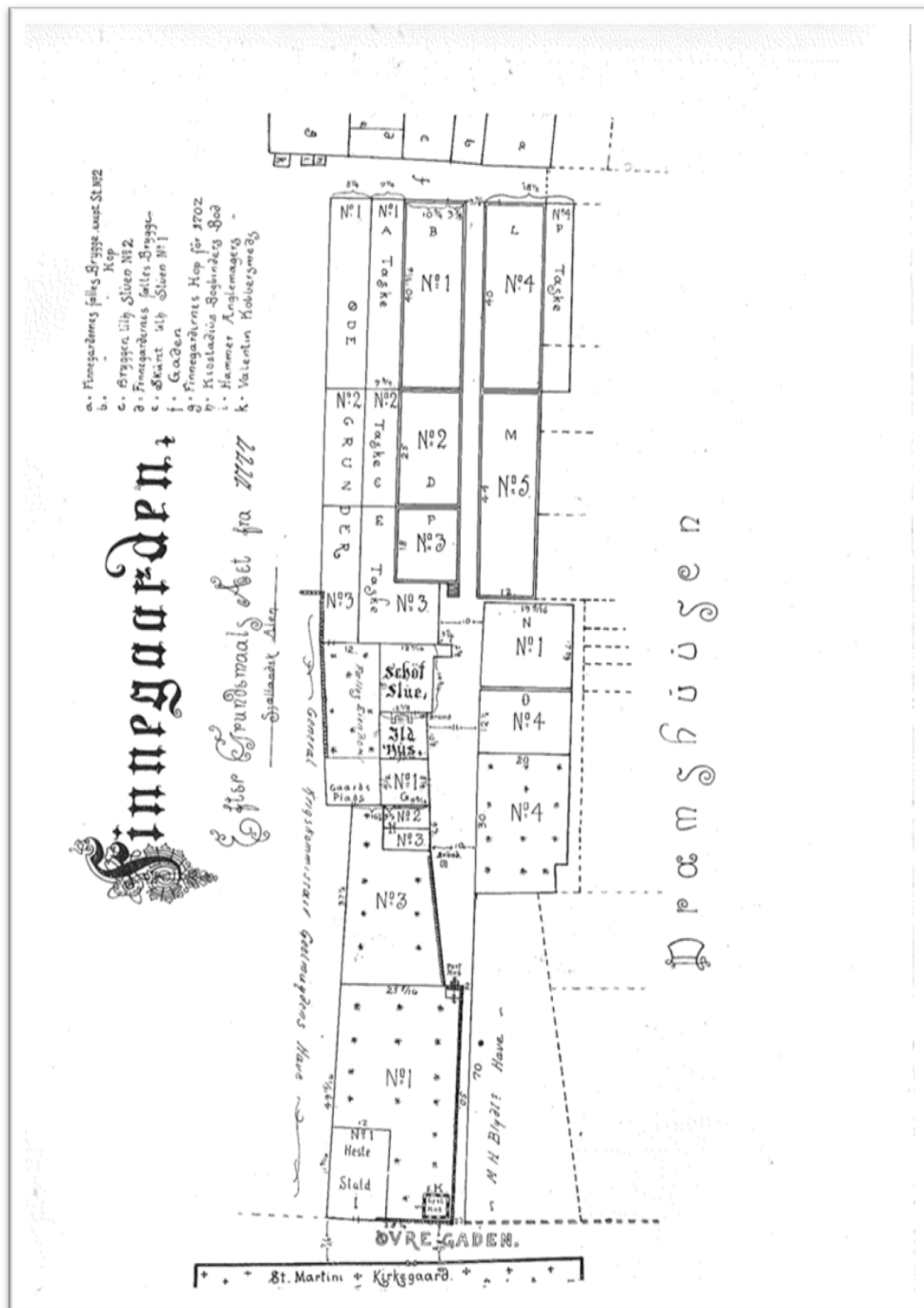
etasje. Taskene var oppført i stenderverk og kledd med panel. Tasken var lager for den handelsvirksomhet som ble drevet fra 1.etasjes boder.

Frem til 1715 var det i tillegg til sjøstuen også en landstue i den bakre del av det som nå er Det Hanseatiske Museum. Denne var eid av Ludolf Hammecken fra Bremen, men ble solgt til Luder Westerhoff og innlemmet i sjøstuen.

I 1865 kjøpte Johan Willhelm Olsen Finnegårdens stue nr. 1 for å drive regulær nordlandshandel. På denne tiden begynte nordlandshandelen å svikte og stadig flere kjøpmenn bygget om stuen for nye formål. Det meste av 1700 tallets interiør fra de andre stuen ble kastet og det var således utrolig hell at Olsen kom til Bryggen og at det var Finnegården. Han var en av få som på den tid skjønnte verdien av kulturminnet Bryggen og som hadde forutsetninger for å gjøre noe med det. Alt like etter at han hadde kjøpt Finnegården begynte han å samle på gamle gjenstander og dokumenter fra Bryggen. Finnegården er trolig en av de best bevarte stuen på Bryggen.

26 juli 1872 var Prins Oscar Fredrik på besøk i Finnegården og han ga Olsen støtte til bevaringsarbeidet. Datoen for dette besøket regnes som Det Hanseatiske Museums stiftelsesdag og museet har vært drevet sammenhengende her siden da. Bilder viser at sjøboden da hadde den originale vestfasaden og den eldre tasken av tre der det ikke er mange åpninger mot sør³. Senere bilder viser flere åpninger i tasken. Sjøboden skjermes og tasken tas mer i bruk. Etablering av Kjøttbasaren kan ha gjort denne delen av Finnegården mer ettertraktet for utleie samtidig som grunnlaget for den tradisjonelle drift avtok.

³ Se Figur 5

Figur 1 Opmåling av Finnegården i 1777. (Øvregaten oppe og Vågen til nede på tegning Figur hentet fra : "Det tyske kontor" Christian Koren Wiberg, 1899

Ettersom gjenstandssamlingen vokste ble det plassmangel for selve handelsvirksomhet. Kjøpmann J. W. Olsen fikk da oppført den nåværende murtasken som erstatning for den tidligere trebygningen. Dette var også resultat av virksomhetens dreining mot utleie av salgslokaler. Bygningen ble kalt "Finnegårds-Bazaren". Murtasken sto ferdig i 1879 og er tegnet av daværende stadskonduktør C. F. v. d. Lippe (1833-1901) som også var arkitekt for Kjøttbasaren (1874-76). (Han tegnet også den senere ombygde nabo-bygning Vetrlidsalmenning 1) Disse bygg er gode eksempler på middelalder-inspirert historisme.

Tasken ble opprinnelig reist med butikklokaler i 1. etasje for utleie og lagerlokaler i 2. og 3. etasje, men senere ble også lokalene i 2. etasje leiet ut. Tasken var oppdelt med butikker med separate innganger fra Finnegårdsgaten og med gjennomgang inn i tilhørende bodere i den bakenforliggende trebygningen. I sjøboden ble 1. etasje innredet til butikk. Den delen av bryggeboden som ligger umiddelbart bak tasken ble i noen grad innredet og panelt, mens andre deler har beholdt sitt opprinnelige interiør med laftevegger. Byggetegninger viser at tasken var planlagt med luker med luftespalter i 2. og 3. etasje og varedører i 2. etasje. De foto som foreligger fra like etter ferdigstilling viser at det ble satt inn vinduer i 2. etasje av samme format som lukene (og nåværende vindu i 3. etasje). Fasaden på sjøboden ble også endret. Dette er et dristig arkitektonisk grep der den gamle sjøbodsportalen ble repetert 4 ganger i et mindre format slik at fasaden mot sør i sin helhet utgjorde en tidsriktig butikkfront. Tilsvarende fasadeløsning finner en også på Nordre Finnegårds sjøbod. De tre fasadene i Finnegården; murfasaden og sjøbodfasadene, utgjorde dermed en slags enhet.

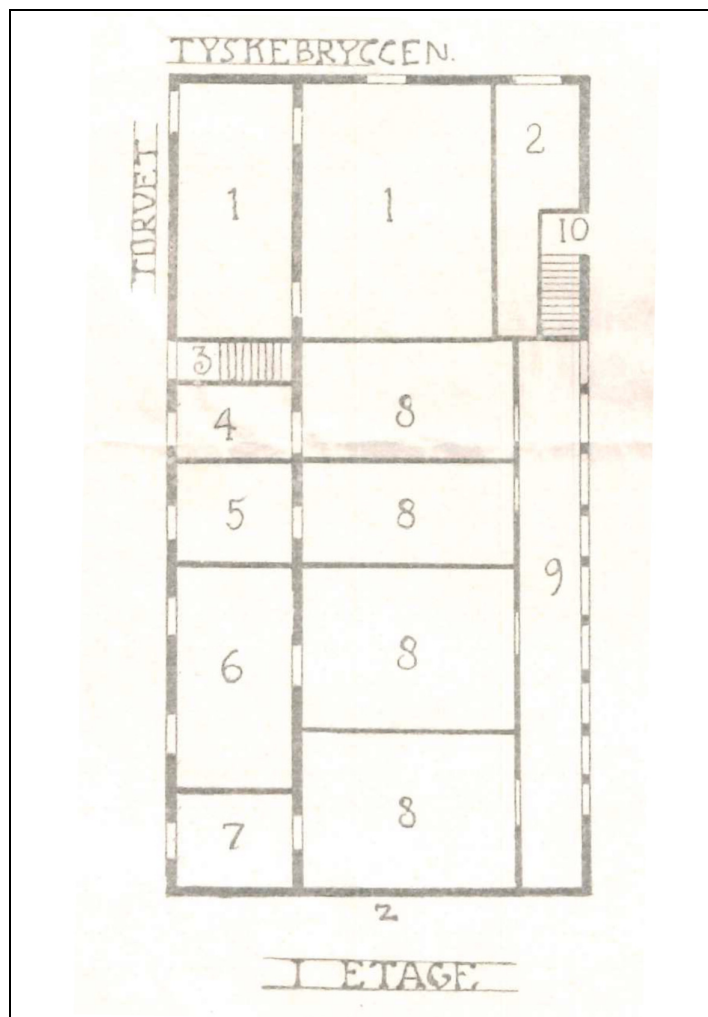
I tidsrommet fra 1879 og frem til 1916 ble det gjort ulike endringer knyttet til antall og plassering av innganger. Dette skulle tilpasses de ulike funksjonene Finnegården hadde; museum, utleielokaler og butikk. Museet hadde sin egen inngang ved hjørnet til nordfasaden, mot passasjen. Her var det trapp fra 1. til 2. etasje. I front var det en inngang til utleielokale i kleven og to innganger til butikken i sjøboden. I tasken kan det ha vært skiftende antall og plassering av dører i fasaden på grunn av at vindusåpninger og døråpninger var av samme format og at det var tilrettelagt med et aksesystem for skillevegger inne som tillot omrokninger. Foto viser at det tidlig var en inngang midt på taskens vestfasade og at det mot sør var en dør lengst vest som nå. Trappen opp var en bratt rett trapp med adkomst i felt nr 8 i stedet for nr. 9 der inngangen kom senere. I felt 12 var det også en dør tidlig. I 2. etasje ble det som nevnt satt inn vinduer, men i 3. og 7. felt ble det også satt inn varedører og ganske tidlig, trolig før 1900 ble det også satt inn vinduer i 3. etasje. Korridoren øst-vest i 2. etasje av trebygningen ble trolig bygget i samme periode. Da tegltasken ble bygget ble det etablert en trapp fra 1. etasje til taskens 2. etasje og dette var trolig inngangen til lokalene i tasken. Mest sannsynlig var den etablert da tasken ble bygget eller få år etterpå. Etter 1898 begynte rivningen av Bryggens øvrige sydlige gårder. (Reguleringsplan av 12. juni 1898). Det første som skjedde var etableringen av dampskipskaia frem til Nikolaikirkealmenning. Denne ble bygget høyere enn de tidligere kaiene for å tilpasses datidens nye rutebåter og dermed ble det nivåforskjell i forhold til terrenget ved Finnegårdens fasade.

I løpet av disse årene reiste de nærmeste nye murgårdene seg nord for Finnegården. Dette var store murgårder med gavler side om side etter tysk forbilde. Gårdene ble bygget med full kjeller og med pumper for å pumpe vann fra synk i kjellergulvet. Dette førte til at grunnvannsnivået ble destabilisert.

I denne perioden ble alle ledige rom i bygningene, inkludert loft leiet ut.

Museet ble overtatt av kommunen i 1916. Gjennom dokumenter i forbindelse med kommunens overtagelse av museet er den funnet mange opplysninger om innredning og bruk.⁴

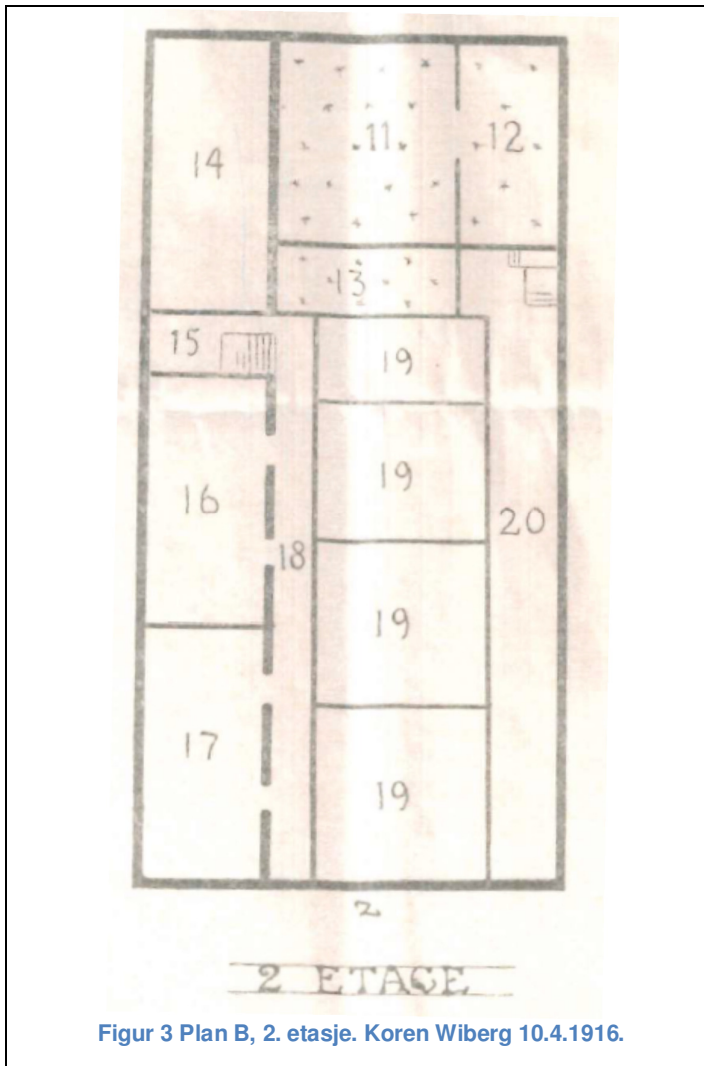
⁴ Se Figur 2, Figur 3 og Figur 4

Figur 2 Plan A, 1. etasje. Koren Wiberg 10.4.1916.

Rombeskrivelse Plan A, 1. etasje.

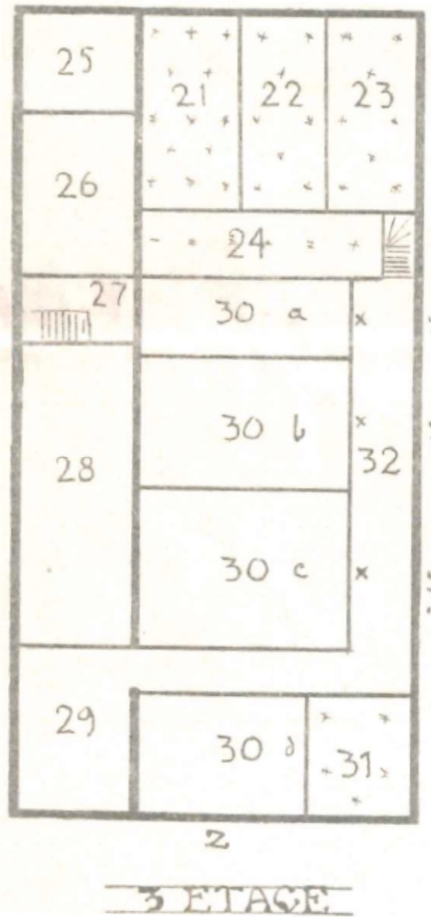
1. Kolonialhandler Berent Larsens butikk.
2. Skomaker Niensens butikk.
3. Oppgang til 2. Etasje
4. Forhandler Niensens butikk
5. Frk Eides manufakturbutikk
6. Barber Danielsens lokale.
7. Riebers skinnlager
8. Boder (forhandler Nielsen bod, Berent Larsen 3 boder)
9. Svalgang
10. Den senere innredete oppgang.

Figur 3 Plan B, 2. etasje. Koren Wiberg 10.4.1916.

Rombeskrivelse plan B, 2. etasje.

- 11. Det Hanseatiske Museums lokaler
- 12. Det Hanseatiske Museums lokaler
- 13. Det Hanseatiske Museums lokaler
- 14. Kaffehallen "Hanseat"
- 15. Oppgang
- 16. Sakfører Mohns kontor.
- 17. Bananforretningens kontor.
- 18. Korridor
- 19. Boder (bananforretning)

Figur 4 Plan C, 3. etasje. Koren Wiberg 10.4.1916.

Rombeskrivelse plan C, 3. etasje.

- 21. Det Hanseatiske Museums lokaler
- 22. Det Hanseatiske Museums lokaler
- 23. Det Hanseatiske Museums lokaler
- 24. Det Hanseatiske Museums lokaler
- 25. Kontor for kolonialhandler Berent Larsens butikk.
- 26. Kaffesalens kjøkken
- 27. Oppgang
- 28. Kontor for kolonialhandler Berent Larsens butikk
- 29. Soverom for ansatte hos Bergens notforretning
- 30. Reserveres for museets utvidelse
- 30 a, b c, d Reservert for museet
- 31. Det Hanseatiske Museums lokaler
- 32. Det Hanseatiske Museums lokaler

Det fremgår at det var butikkfasade i sjøstuen med utstillingsvinduer og 2 dører. Det er kun markert en åpning på tegningen fra 1916.

Veggen mellom gårdskleven og sjøboden ligger lenger inne i sjøboden enn tilfellet er i dag, trolig der det i dag er drager / søyler.

I dag er Sjøboden (1) utvidet ved at veggen mellom den og naboboden (8) er fjernet. Det har vært døråpninger fra bodene og inn i tasken. På tegningen fra 1916 ser vi 6 åpninger. Det er i dag flere åpninger, men noen av disse er kledd igjen.

Inngangen til gårdskleven med trapp til 2. etasje er flyttet. Dette for å slippe å gå inn gjennom gårdskleven som er utleid. Det er på dette tidspunkt ingen boder i østenden av svalgangen i 1. etasje.

Inngangen til tasken var på dette tidspunkt en modul lenger mot fronten enn i dag. Trappen må ha vært bratt og blokkert for en fornuftig utnyttelse av taskens 1. Etasje.

I 2. etasje av tasken er de fremre rommene bevarte. Døråpninger er ikke vist og heller ikke innredning for øvrig. Vi ser på tegningen at den langsgående korridor (18) er etablert, men korridoren frem til svalgangen (20) er ikke bygget. Tasken var i 1916 delt i 3 utleieobjekter. I dag er det til sammen 6 rom.

I 3. etasje var innredningen i sjøboden omtrent som nå, men det fremgår ikke hvordan adkomsten til loftet var. Det kan ha vært en leder på veggen i svalgangen.

I forbindelse med at Bergen kommune overtok bygningen ble det foreslått flere tiltak. Deriblant tiltak for å forhindre brann. Leiekontrakten med samtlige leietakere bortsett fra Berent Larsen ble sagt opp.

Bygningen, og særlig 1. etasje er bygget om flere ganger etter 1916 og Koren Wiberg sto blant annet for bygging av trapp opp til museets kontoravdeling, ominnredning av 2. og 3. etasje og endring av vinduer i 2. etasje til et større format. I 1917 ble det innredet direktørkontor i 2. etasje av tasken der det tidligere var kafe. Samme år ble det startet opp en oppmåling i målestokk 1:50 / 1:10 / 1/1 av museumsbygningene (1918 – 19). Det er også like etter at direktørens kontor ble innredet at det av fotograf Knud Knudsen ble tatt en rekke dokumentasjonsfoto av museets interiører.⁵ Vinduene i 2. etasje i tasken ble skiftet. De nye vinduer fikk et større format. Det ble installert gasskaminer i kontorene. I 1919 ble det besluttet å rekonstruere Ludolf Hammecken fra Bremen sin landstue, denne ble ferdigstilt i 1924. Det var dokumentert hvor kontor og kanselli, den innebygde seng, drengenes soverom og ytrestue med sval lå. Vedrørende innredning støttet en seg til analogier fra andre landstuer, blant annet en bevart innholdsfortegnelse. Dører, vinduer, listverk, inventar var innsamlet fra andre stuer.

⁵ Se Det Hanseatiske Museums fotosamling

Figur 5 Fotograf Mittet & Co, 1895-1915. UBB-BS-OK-11964

Gaten foran bygningen ble i 1920 tilpasset til kaien og hevet til nåværende nivå. Dagens løsning med et lite område med et lavere terreng og gjerde rundt sjøbodens vestfasade kom også da. I denne sammenheng ble portalen og gårdskleven reparert og tidligere inngang fra nord og trapp til 2 etasje ble tilbakeført. Dette året ble også indrestuen, handelsrommet bak stuen, "konstruert".

Ut fra eldre bilder⁶ ser en at tilbakeføring av fasaden skjer ca. 1920 – 22. Vi vet ut fra budsjetter for 1919-1920 at B. Larsen er sagt opp fra lokalene i sjøboden. Det ble også arbeidet med å få ut resten av leietakeren. Det er rapportert om setningsproblemer allerede tilbake til 1922 og i 1925 viser dokumenter at en har satt i gang tiltak for å utbedre dette.

I årsberetning fra 1926 -27 fremkommer det at sjøboden var brakt tilbake til sitt opprinnelige utseende. Vegger som var skadet eller revet ble erstattet med gammelt tømmer fra Strandsiden. Den ble utstyrt med fiskeskruer, vekter, transtamper, huggeblokker, osv.

I desember 1945 skriver styret for museet til Bergen Kommune vedrørende bolverket under Finnegårdens nordvestlige hjørne som er "plukk råttent". Det har blitt utført ulike endringer og reparasjoner i tiden etter 2. verdenskrig. Vinduene i tasken ble endret i 1954. På nordsiden ble det foretatt en hovedreparasjon i 1958 som også omfattet støpearbeider og vedlikehold av stolpeverket. En gang etter 1965 ble det også bygget en branntropp på nordsiden, denne ble bygget inne i 1995. Det har vært ulike arbeider knyttet til refundamentering av bygget, først i 1971-71. da ble også gulvet i sjøboden hevet. I 1995 ble arbeidet med innredning av taskens 1. etasje og de bakre boder i trebygningens 1 etasje avsluttet. Hele

⁶ UiBs bildesamling

dette arealet ble refundamentert ved at det ble støpt en betongplate som sprer lasten på bolverkets stokker. Denne delen ble innredet med resepsjon, utstilling, toaletter, fasiliteter for guider.

I 1982, under ombygningsarbeider, brant nabobygningen øst for museet, men det førte kun til mindre skader på museet. Det var installert brannslukkingsanlegg fra 1978.

I 2008 ble det startet opp arbeider med setningsmålinger for museumsbygningen. Resultatet ble et prosjekt for å utrede problemene og å foreslå tiltak. I 2011 ble teglforblendingen forankret til stolpeverket. Denne rapporten er en del av dette arbeidet.

2.3 Fredning og verdenskulturminne

Både det Hanseatiske Museum og Bryggen får stadig sterkere nasjonal og internasjonal oppmerksomhet. Dette gjelder både som museum, som et antikvarisk bygg og ut fra posisjon som et attraktivt turistmål.

Finnegården ble formelt fredet i 1920 og er oppført på UNESCOs liste for verdenskulturminner, "The World Heritage List".

Grunnen der middelalderbyen Bergen lå er også fredet og inngår som en del av verdenskulturminnet. Strandlinje rundt 1200 e.Kr. lå like bak nåværende museumsbygning og det er her tykke kulturlag fra den tidlige middelalderbyen i Bergen.

I fredningsdokumentet fra 1927 er Finnegården omtalt med følgende⁷:

«Av det sydlige anlægskompleks, som blev nedrevet efter reguleringen i 1899, er bare en del av den sydlige halvdel av "Finnegaarden" (I a-1 b, 3 a 6 a), det nuværende Hanseatiske museum, i behold, fremforalt den treetages sjøstue med sine efter forholdene store og rikt utstyrte rum, og en bakenforliggende mindre landstue; museet repræsenterer altsaa to kjøbmandseiendommer; svalgangene er dekorert med hvite ranker paa hvit bund; kancelliet i sjøstuen har vindusruter med inskriptionen: "Sr. Peter Eden. Anna Margrethe Eden. Anno 1707".»

Fredningen av Finnegården er ikke bare knyttet til selve eksteriøret. Fredningen er presisert i Askeladden⁸:

«Fredinga omfattar eksteriøret og interiøret til bygningen og inkluderer hovud-element som planløsning, konstruksjon, materialbruk og overflatehandsaming, og detaljar som vindauge, dører, geriktar, listverk, eldstadar og fast inventar. Til det faste inventaret høyrer mellom anna dei fastbygde sengene og skapa i stovene og klevane.»

Fredningen gir føringer for alt videre arbeid med Finnegården og må ligge til grunn for de valg en tar i det pågående arbeidet. Det er i fredningen pekt på at en skal ivareta rominndeling, konstruksjoner, bygningsdeler og overflater av kulturhistorisk interessante interiør. Her særlig kontor- og boligrommene i andre og tredje etasje.

⁷ Fredningsdokumentet som vedlegg til denne rapporten.

⁸ AskeladdenID 87135-1

2.4 Foreliggende dokumentasjon / Kildemateriale

Skriftlig materiale

- **Askeladden 2013** *Rapportutdrag frå kulturminnedatabasen*, LokID 87135.
- **Bjerknes Centre for Climate Research 2009** *Akselererende havstigning*.
- **Ersland, Geir Atle og Trebbi, Marco 2011** *Det Hanseatiske museum 1872-2010*, Det Hanseatiske Museums Skrifter no.29, Museum vest, Bergen.
- **Golembnik, Andrzej 1993** *Report on the excavations in Finnegården 3A, 1982*, Riksantikvarens utgravningskontor for Bergen, Bergen.
- **Larsen, Knut Einar og Marstein, Nils 2000** *The Principles for the Preservation of Historic Timber Structures*, i *Conservation of historic timber structures: an ecological approach*, , Butterworth-Heinmann, Oxford.
- **Riksantikvaren 2013** *Presiseringsdokument*.
- **Wiberg, Christian Koren 1899** *Det tyske kontor*

Det Hanseatiske Museums arkiv

- Registreringer og notater etter prosjektarbeider i perioden 1995 – 2014, Jan Lohne

Foreliggende oppmålinger

- Koren Wiberg - 1899
- Bergen kommune - 1918
- Jan Lohne - 1995
- Marcin Gladki - 2011

Foto

- Universitetsbibliotekets Billedsamling
- Det Hanseatiske Museums fotosamling

3 Beskrivelse av bygninger og innredningen

3.1 Situasjonsplan

Figur 6, utsnitt av situasjonsplan fra Jan Lohne Arkitekter as.

3.2 Beskrivelse av Finnegården

Det Hanseatiske Museum holder hus i den bygningen som hanseatene betegnet som Finnegårdens sjøstuen nr.1 (tasken omtales separat). Bygningen er på 3 etasjer og loft, er 9m bred i fasaden og strekker seg 15,5 m for den fremre og 10,3m for bakre bygning, til sammen 25,8m i dybden. Den rager 13,7 meter målt fra gaten til mønet.

3.2.1 Bygningenes opprinnelige konstruksjon.

Fundamenter

Alle fundamenter var av bolverk. Det er trestokker som var lagt i kryss c/c 50 -70 cm i ca. 5 lag oppå brannlaget etter brannen i 1702. Hver bygning og også svalgangen har eget bolverk.

Vegger

Bærende og avstivende vegger i bygningen var laftet. I svalgang og i gårdskleven var det stolpeverk. Opprinnelig var det ikke kledning på utvendig på ytterveggene. Bygningene fikk panel ca. 1730. I fronten og på siden av fremre del mot nord, ved arker og ved landstuen kom det da kledning på ytterveggene. Det var også kledning på sørveggen over den gamle taske (før murtasken kom).

Dekker

Etasjeskiller var av tilhuggede bjelker med opplegg på laftevegger, midtdrager og i svalgang på stolpeverk. Gulvbord var saget på oppgangssag og høvlet på oppsiden (på underside for loftsgulv).

Tak

Takverket er utført som sperretak med hanebjelker. På sperrere var det suete bord gjerne saget på oppgangssag.

3.2.2 Bygningens nåværende konstruksjon.

Generelt

Bygningen har vært bygget om flere ganger for å bli tilpasset bruken og det er også foretatt endringer for å forsterke bygningen.

Fundamentet

Bygningen var opprinnelig fundamentert med bolverk med krysslågt tømmer c/c 50 -70 cm i 5 lag. På grunn av setningsskadene har fundamentet gjennom årene vært modifisert ved at deler av bolverket er erstattet med betong. Det er omtalt arbeider i 3 omganger lokalt rundt sjøboden, mot sør, så mot nord og under stolper. Så i 95 ble det støpt lastfordelende betongplate i øvrige rom og i tasken. Nedre del av bolverk er bevart.

Veggene

Lafteplankene er 7 – 8cm tykke. Laftekassene går over 3 etasjer og er til sammen ca. 9,2 m høy. Den fremste laftebygningen besto opprinnelig av 3 boder og den bakre av 2 boder i første etasje, dette ble senere endret ved at skillevegger ble revet. Sjøstuen laftekasse er ikke intakt, men stabilisert ved at opplengere er boltet til tømmeret. Det er lite igjen av laftekassen i 1. etasjes fremre del. Her var det en periode var "full" butikkfasade mot kaien og den lafteveggen som er synlig inne er en kulisser. Vegg mellom gårdskleven og sjøstuen er flyttet og delevæggen ble revet og boden bak ble innlemmet i sjøboden. I hele bygningens lengde er det tatt flere åpninger mot tasken. Laftekassen er heller ikke intakt i 2. etasje der lafteveggenes stivhet svekket ved at det ble etablert en korridor langs tasken.

I 2. etasje ble tilsammen 4 av de tversgående laftevegger punktert da korridoren langsetter tasken ble etablert.

I 3. etasje er ikke endringene tilsvarende dramatiske. Mange av de veggene som er reetablert eller flyttet er "kulisser" og ikke laftet sammen i den nye posisjon og

er derfor ikke med å stabiliserer bygningen. Der vegger er flyttet eller det er tatt store hull er det bøtet på med opplengere for å avstive laft og med søyler og dragere for å ta lasten. Disse lafteveggene er primært laget som en kulisser for å formidle historiens atmosfære for museumsgjestene.

Dekkenene.

Gulvdekkene i 1. etasje er endret på grunn av refundamentering og flytting av vegger, men gulvene er også hevet slik at det ikke kommer vann inn på gulvet ved springflo. Vannet kommer imidlertid inn på laveste del av undergulvet.

I fremre del av sjøstuen inkludert boden som ble innlemmet i sjøstuen, er bygningen re-fundamentert og gulvet er ikke originalt. I sjøstuens bakre bod og i øvrige boder bakover er de originale gulvbordene gjenbrukt.

Etasjeskillet mellom etasjene består av bjelkelag med opplegg på laftevegg og midtdrager. Der underliggende bærende vegger er fjernet er det gjort ulike tiltak for å kompensere dette. Der det har vært skiftet ut gulvbord har det vært lagt vekt på et "gammelt" utseende, men utførelsen er mange steder ikke i tråd med tradisjonell håndverksteknikk.

De to laftebygningene er av samme bredde og bygningene har samme høyde, men etasjeskillet ligger ikke i plan i 2. etasje. Gulvet i 2. etasje for den bakre del ligger 0,5 m over gulvet i den fremre. For å unngå å få to gulvnivåer i korridoren i 2. etasje ble det skjært igjennom hele bjelkelaget i den bakre bygning dette kan sees som en innkassing i himlingen på boden under.

Etasjeskillet mellom 2. og 3. etasje og mellom 3. og loft er rimelig intakt. Noen steder er gulvene skiftet ut, fått varegulv oppå, osv.

Taket

På grunn av bygningens bredde er det stor høyde og det er nå lagt et dekke også på hanebjelkene. Det er ikke gjort detaljundersøkelser vedrørende takkonstruksjonene. Nåværende konstruksjoner er robust. Under eksplosjonen i 1944 ble taket skadet og det ble utført reparasjoner. Omfanget av dette arbeidet er ikke registrert. Tekking og delvis utskifting av dekkbord ble utført for få år siden.

Fasadepanel

Bygningen fikk trolig panel ca. 1730⁹. Fasadens panel mot vest er trolig skiftet i forbindelse med tilbakeføringen av fasaden, men det sies også å være felter med eldre panel. Alle detaljene rundt dette er ikke undersøkt og må avklares.

Vinduer og dører

Det er mange vinduer og dører i sjøboden som skal være originale fra 1700 tallet. Windu på vestfasaden i 1. Etasje er trolig ikke originalt / i rett posisjon.

Trapper

Trappen fra 1. til 2. etasje fra vest er en rekonstruksjon og utvendig rømningstrapp i stål er fra nyere dato og ble innkledd i 1995.

⁹ Ikke dokumentert nøyaktig

3.3 Beskrivelse av Finnegårdens taske

3.3.1 Tretasken

Den originale en etasjes tretaske var oppført med en vegg av stolpeverk som trolig var satt på en bunnsvill direkte på bolverket.

3.3.2 Murtasken

Fundamenter

Murtasken er også fundamentert med bolverk. Det er ikke undersøkt om dette er det samme bolverk som forrige taske sto på eller om bolverket ble fornyet i 1879. Under taskens vegg og over bolverket er det lagt ut et tørrmurt steinfundament. Dette ble trolig etablert da murtasken kom. Ved siste rehabilitering i 1995 ble denne muren stabilisert ved at taskens betongsåle ble støpt inn i og sammen med tørrmuren.

Veggene

Teglveggen og stolpeverkets svill er lagt over dette fundamentet. Ytterveggen er av stolpeverk med en teglforblending. Veggens murverk var opprinnelig forankret til stolpeverket inn i etasjeskillets tversgående drager i hver akse over 1. etasje¹⁰. Innvendig på stolpeverket er det panelt og på utsiden av stolpeverket er det rupanel. Det er lufting mellom rupanelet og forblendingsmuren. Inne langs treboden er det også satt et stolpeverk som er festet til trebodens laft og hvor det er en svill. Innfestingen i lafteveggen stabiliserer hele konstruksjonen av stolpeverk. Etasjeskillenes bjelkelag har opplegg på stolpeverkene i yttervegg og mot lafteveggen. I 1. Etasje er det også en midtdrager og søyler.

Dekker

I 1 etasje ble gulvet fornyet i 1995 da det ble støpt et betongdekke ned på bolverket. Dette er forbundet med tilsvarende dekker i laftebygningen i rommene bak sjøboden, over disse ble det lagt et tregulv. I dekket over 1. Etasje er det en midtdrager med opplegg på stolper. Der det er stolper er det også tverrdragere som er synlig i himlingen. Tverrdragene er forankret i laftevegg og i yttervegg. Disse har vært brukt til å sette opp skillevegger mellom butikkene under. I dekkene over 2. etasje spenner bjelkelaget i hele bredden. Takets bjelkelag spenner også i husets bredde og er underdimensjonert. Som et foreløpig tiltak legges det varmekabler som skal forhindre at det bygger seg opp med snø.

¹⁰ Anker er synlige i fasaden

3.4 Endringskronologi bygninger

Årstall	Endring
1704	Finnegården ble gjenoppbygget.
1704-1715	Selvstendig landstue i bakre bygning(Hammeckens Landstue)
1730	Kledning, portal og vinduer
1865	Olsen kjøper Finnegården
1879	Murtasken bygget / butikkfasade
1879-1916	Ombyggingsarbeider for utleie inkludert endringer av taskens fasade
1905	Grunnvannspumpe i nabobygning
1916	Kommunen overtar museet
1917	Direktørens kontor innredet
1919	Oppmåling Finnegården ferdigstilt
1922	Sjøbodens fasade tilbakeført
1922	Rapport om setninger i sjøbodens vegg mot tasken
1924	Hammeckens Landstue ferdig rekonstruert
1927	Sjøboden innredet
1927	Finnegården fredes
1945	Styret rapporterer at tømmeret i bolverket er "plukk råttent"
1980	Finnegården verdensarv
1982	Brann i nabobygning
1995	Resterende leieboere 1. Etasje flytter. Refundamentering og innredning i 1. Etasje.

Tabell 2 Endringskronologi bygninger

3.5 Beskrivelse av innredningen

Dette var den største handelstuen på Kontoret og skal ha vært "flottere" utstyrt enn de fleste¹¹. Men det som har vært omtalt som en stue består av to separate laftebygninger og det var frem til 1715, to stuer, en sjøstue og en landstue. Landstuen lå i den bakre bygningen. Den var da eid av Ludolf Hammecken¹². Den innredningen vi finner i museet vedrørende landstuen er en rekonstruksjon, men Koren Wiberg utalte at rekonstruksjonen var foretatt på bakgrunn av funn. Der var fremdeles spor som gjorde det mulig i grove trekk å foreta en rekonstruksjon, men innredningens detaljer er ikke basert på dokumenterte funn.

I boken "Det tyske kontor", Tegninger med beskrivelse i 1899 skriver Christian Koren Wiberg blant annet at:

"av stuene er det kun sjøstuen nr.1 hvor lokalene er uforandret i gammel stil" og at " handelstuen er hva rommene angår den største på Kontoret og har vært flottere utstyrt enn de fleste andre". "Svalgangene er overalt dekorert med rankeornamenter på rød bunn".
"Kanselliet tilhører den eldste type (Datert 1707)".

Det ble foretatt en rekke tilpassinger og ombygginger av både J W Olsen og av Christian Koren Wiberg. Dette var i første omgang ombygginger både for å generere inntekter ved utleie og for å tilrettelegge for å skjerme samlingens "viktigste" rom. Romhøyden er lavere i alle rom i 1. etasje pga. at gulvet er hevet. Sjøboden og "området rundt" er sterkt omarbeidet ved at noen skillevegger av laft er revet, noen er flyttet og noen er "kulisser" som representerer tidligere laftevegger.

¹¹ "Det tyske kontor" Koren Wiberg

¹² Det Hanseatiske Museums arkiv.

En mente å skjerme samlingens viktigste elementer ved å bygge om og leie ut. Innredning i stuene og klevene i 2. og 3. etasje ble også bevart, men samtidig ble det endret på andre rom og deres innredning. I 1920 ble det i 2. Etasje i rommet like bak indrestuen, innredet en "butikk". Men det er ikke dokumentert at der var slik innredning noen gang. Alle bodene i 2 etasje ble "gjort grunnere" for å gi plass til korridor langs tasken, det ble laget luker i svalgangen, landstuen ble tilbakeført. I tasken var det endringer i innredningen i flere omganger. Dette viser omfanget av endringer som ble gjort og som berørte direkte eller indirekte bygningens innredning. Endringene i innredningen må dokumenteres og avklares nærmere i prosjektets videre fase.

3.6 Endringskronologi innredning

Årstall	Endring
1704	Finnegården bygget.
1704 – 1715	Egen landstue i bakre bygning
1879	Murtasken bygget. Lager i 2. og 3. etasje. Sjøbod ble butikk. Korridor gjennom alle boder langs tasken.
1879 – 1916	Ombyggingsarbeider for utleie i 1. etasje i sjøbod og etter hvert i alle etasjene i tasken.
1917	Direktørens kontor
1924	Hammeckens Landstue ferdigstillt
1927	Sjøboden innredet
1927	Finnegården fredes
1980	Finnegården verdensarv
1995	Innredning i 1. Etasje.

Tabell 3 Endringskronologi innredning

3.7 Museal utvikling

Johan W. Olsen var en foregangsmann ved at han så betydningen av å samle og bevare innredning, gjenstander og dokumenter fra hele Bryggen i Finnegården. Dette begynte han med allerede like etter at han kjøpte stue nr. 1 i Finnegården i 1865. Dette var i en periode hvor lite av 1700 talls interiører ble tatt vare på. 26 juli 1872¹³ besøkte prins Oscar Fredrik Finnegården. Han støttet Olsen og oppmuntret han til å fortsette sitt verk.

I den spede begynnelse viste Olsen frem ytterstuen og indrestuen med anretning og vinterseng. I 3. etasje etasjeviste en frem husbondkleven. Olsen viste altså kun frem enkelte rom. Der var innredningen noenlunde autentisk (det ble supplert med mer inventar etter hvert). Dette var en mye mindre utstilling enn dagens, men J W Olsens innsats førte til at her på Det Hanseatiske Museum ble det bevart autentisk innredning fra 1702 og årene etter fra driften på Bryggen. Slik innredning, møbler, dokumenter, mm ble ikke bevart på Bryggen for øvrig. Dette var en vernefase og det viktigste var å samle inn og ta vare på det man kunne.

Sønnen Christian Koren Wiberg overtok i 1898. Han var det en kulturpersonlighet, kunstner og lokalhistoriker. Han ønsket å utvikle museet fra å være en presentasjon av noen værelser til å være "sande utsnitt fra tidligere kulturperioder".¹⁴ Han ønsket å vise frem hele interiører. Gjenstander ble plassert

¹³ Det Hanseatiske Museums stiftelsesdag

¹⁴ Ersland og Trebbi 2010, s. 47.

etter det som var skikken -og regien for disse tablå, sto historikeren for. Som i et skuespill skulle man føle historiens sanne fortelling når man steg inn i museet. Innredning kunne endres for å tydeliggjøre historien.

Dette synet ble ikke utfordret før Marco Trebbi tiltrådte som konservator i 1979 og selv om det i den informasjon som ble gitt fra hans hånd ble redegjort for hva som er autentisk og det som er en del av Koren Wibergs tablå, er alt dette fremdeles ikke "ryddet opp" i. Utstillingen inneholder autentisk innredning og gjenstander fra Finnegården, fra andre gårder på Bryggen og også konstruksjoner. Det må foretas en dokumentasjon av all innredning som også omfatter en tilstandsvurdering.

Det må tas standpunkt til om, eller hvordan disse ikke autentiske, men historiefortellende elementer skal følge med og bidra i den nye "fortelling".

4 Beskrivelse av bygningen og av teknisk tilstand

4.1 Finnegårdens sjøbod

Fundamenter

Etter tradisjonen ble nye bygninger satt direkte oppå rester etter siste brann, dvs oppå eldre fundamenter i grunnen. En vet ikke om dette har noen konsekvens for grunnens bæreevne.

Det tradisjonelle fundamentet er et bolverk, krysslågt tømmer i ca. 5 lag som stabiliserer og fordeler vekt. Setningene som kom etter 1905 har medført fjerning av en del skadde stokker og etablering av nye fundamenter. De nye fundamenter ligger over resterende bolverkstokker. Først skal det ha oppstått setninger langs sjøbodens sørvegg, og så mot nord. Dokumentasjonen tyder på at det ble refundamentert i flere omganger i området rundt sjøboden og også under svalgangens stolpeverk og tilslutt i 1995 ble det støpt lastfordelende betongplate på rester av bolverk i bodene bak sjøboden og i tasken. Det ble under disse siste arbeidene påpekt at det var skadet trevirke i den del av bolverket som ikke ble fjernet. Betongplaten er undersøkt og det er ikke skader i den på grunn av varierende understøttelse. Det er også i nord østre hjørne av sjøboden at de største setningene er målt nå. Den varierende grunnvannstand og variasjonene mellom flo og fjære påvirker fremdeles bevaringsforholdene negativt. En annen faktor som fører til setninger er vekt av bygning og veigrunn.

Laftekonstruksjoner og stolpeverk

For å etablere gode bevaringsforhold ved en reetablering av nytt bolverket bør dette treverket i sin helhet ligge over det vanlig flomål. Det er ikke noe dokumentasjon for at det var tilfellet originalt. Bygningene ligger nå lavere i terrenget enn da de var oppført for vel 300 år siden og hele bolverket og nedre omfar av lafteveggene i fremre del berøres nå av flovann ved springflo. Det er derfor trolig skader på nedre del av veggen. De ombyggingsarbeidene som har vært utført rundt sjøboden og i 2. etasje har medført store svekkelser av laftekassen. Omfanget av "svekkelsene" ligger godt over tålegrensen for bygningen både i nåværende situasjon og i fremtiden. Det beste tiltaket er å tilbakeføre laftekassen. Stolpeverket er i god stand.

Dekker

Det har vært en sterk slitasje på de originale gulv på grunn av turiststrømmen. Regulerende tiltak for å hindre dette bør vurderes. Det er ikke uvanlig at det ikke blir tillat med bruk av sko i slike bygg slik at besøkende må bruke innesko med myk såle. Der slitasjen er stor kan det vurderes å legge belegg / varegulv. Det skal i utgangspunktet ikke skiftes ut originalt materiale.

I 1. Etasje er gulvene ombygget på grunn av arbeidene med refundamentering. Ved arbeidene i 1995 ble de originale gulvbordene bevart ved å bli gjenbrukt og lagt på tilfarere over betongplaten. Det forutsettes at ved en tilbakeføring gjenoppbygges gulvene slik det var opprinnelig og der det mangler dokumentasjon om detaljer støtter en seg til byggetradisjonen.

Dekket mellom 1. og 2. etasje er modifisert ved at det er gjort tilpasninger der veggene under er flyttet. I bakre bygnings to boder er gulvbjælkene kappet mellom 1. og 2. etasje. Korridoren er lagt på et lavere nivå enn etasjeskillet for øvrig og det originale gulvet er også fjernet. De antikvariske, statiske og praktiske konsekvenser av tilbakeføring eller ved å bevare denne løsning må vurderes nøye.

I dekket mellom 2. og 3. etasje er det små endringer.

Tak

Museets takteking var fornyet for få år siden og er i god stand. Det er nødvendig å gjennomføre demontering, frikobling, osv. i forbindelse med jekking.

Fasader, kledning

Det er fasadekledning mot vest og nord på bygningen og på arker. Svalgangsveggene var ikke panelt. Kledningen er i hovedsak i god stand. Det må demonteres all kledning til første etasjeskille for å etablere jekk og å utføre laftearbeider

Trapper

Trappen opp fra kleven er i god stand, men slitt. Den er en rekonstruksjon og skal bevares. Rømningstrappen i passasjen er et relativt nytt element. Den ble kledd inn i 1995. Det kan være naturlig å se på alternative trappeløsninger for å forbedre museumsrunden / rømningsveiene.

Vinduer og dører

Vinduer og dører demonteres før jekking. Dette er originale bygningsdeler som er i rimelig god stand, men som vil påføres en belastning ved å bli demontert. Det må dermed påregnes et arbeid med restaurering før de kan brukes videre.

Innredning

Deler av innredningen er original 1700 talls innredning fra Finnegården og av høy verdi, noe er originalt fra den tid men sto i andre bygninger og noe er ren dekor. Dette er gjerne skjøre gjenstander som ikke tåler mye.

Maling og dekor

Det er mye original maling og dekor i bygningen, men det har også vært foretatt rehabiliteringsarbeider. Det er erfaringsmessig behov for å gjøre grundige forundersøkelser og på bakgrunn av det, konserveringstiltak både på de gjenstander som skal flyttes og for de gjenstander som ikke kan flyttes. Dette er en omfattende prosess

4.2 Tasken

Fundamenter

Tasken er i likhet med sjøboden fundamentert med en lastfordelene betongplate over deler av det originale bolverk. Treverket i fundamentet har vært i god stand der det nå er undersøkt, men en er kjent med at bæreevnen varierer.

Yttervegg

Bygningens stolpeverk bærer alle dekkene og teglforblendingen er festet inn i dette bæresystemet. Ved arbeidene i 1995 ble stolpeverket gitt opplegg oppå betongplaten. Det er ikke observert ulike setninger, men alt tyder på at setningene utvikler seg jevnt. Teglfasaden er nå forankret inn i stolpeverket, men er såpass utav lodd at over tid kan veggen igjen bli ustabil. Teglforsblendingen er utført med varierende tykkelse. I felter ved vinduer er teglforsblendingen ½ steins tykkelse, mens ved pilastrene er veggen tykkere. Det er foretatt reparasjoner og ombygginger. I første rekke kan nevnes at det ble satt inn store vinduer i 2. etasje. Det har vært skader inn mot nabo mot øst. Det er også satt inn stålbjelke i stolpeverkets topp ved opplegget for takbjelkene og gesims. Denne er trolig sekundært innsatt. Veggen er såpass ut av lodd at dersom det besluttes å jekke bygningen må teglforsblendingen demonteres og bygges opp igjen.

Dekker

Det er ingen ting som tyder på at det er større skader på den betongplate som ble støpt i 1995 på tross av setningene. Men betongen og det gulvet som i dag ligger over betongen kan ikke beholdes når bygningen skal refundamenteres prosessuelt. Betongen er forbundet med steinmuren som ytterveggen står på og dette må tas hensyn til når betongen skal fjernes. Under betongen ligger det bolverkstokker som var i dårlig stand i 1995. Det forutsettes at nytt bolverk etableres.

Tak

Taskens takbjelkelag er underdimensjonert og det legges nå varmekabler for å hindre skade ved mye snøfall. Dette er ikke en hensiktsmessig løsning på sikt og taket må forsterkes.

Trevegger

Innervegger i tasken er av tre og i hovedsak av stående plank eller bindingsverk kledd med tilsvarende faspanel.

Dører

Det er dører fra flere tidsepoker, hovedsakelig fyllingsdører.

Vinduer

Da tasken var bygget var det bare vinduer i 1. Etasje.

Vinduene i tasken er av enkel utførelse og skal ikke være autentiske, men dette må undersøkes nærmere. Vinduene har vært gjenstand for restaurering i forbindelse med de nylig foretatte fasadearbeider og det forventes at de kan gjenbrukes etter gjenoppbygging av teglfasaden.

Maling og dekor

Det bør foretas en undersøkelse og dokumentasjon av all fargebruk og maling i bygningen

5 Den fredete grunn

5.1 Grunnen ved Finnegården

Grunnen der middelalderbyen Bergen lå, er fredet. Strandlinjen fra år 1200 e.Kr gikk like bak dagens museumsbygning. Fyllmassen rundt og under bygningen inneholder arkeologisk materiale som vitner om at det har vært aktivitet i dette området over lang tid. Kulturlag under bygningene i Finnegården er bevart bortsett fra under Finnegården 3A, hvor det er foretatt en utgraving som del av gjenoppbyggingsarbeidene etter brann i 1982.¹⁵ I det volum som da ble gravet ut er det innredet kjeller og installert pumpe. Sør for Finnegårdsgaten vet en at det er kulturlag frem til Kjøttbasarens byggegrop. Foran Finnegården er det kulturlag frem til den gamle kaien fra før 1900. Funn av et brokar under hovedveien vitner om dette. I forbindelse med bygging av dampskipskai og heving av veibane ble det trolig foretatt en masseutskifting i visse områder.

På tomten mellom Finnegården og Nikolai kirkealmeningen ble det oppført en rekke høye murgårder med kjellere rundt 1900. Bryggen 3 er en stor murgård som ligger helt inn mot Finnegårdens passasje. Ved graving av byggegropen har det trolig vært bygget konstruksjon for å støtte av sidene ved byggegropen og for å begrense vanninntrenging under byggearbeidene. Disse er sannsynligvis etterlatt i grunnen og også trolig nedbrutt slik at den eventuelle effekt som dette måtte ha for å stoppe drenering fra kulturlagene under Finnegården er borte. Under kjellergulvet i Bryggen 3 er det en synk hvor det samles opp vann fra grunnen under og utenfor kjelleren. Fra denne synken har det vært pumpet vann opp i avløpsrørene helt fra det tidspunkt bygget var nytt. Det må forutsettes at pumpesystemet har ledet grunnvannet vekk rundt og under kjelleren, Det er uklart om hvordan dette har påvirket forholdene i detalj under fundamentene til Finnegården.

5.2 Prosjekt Bryggen og Grunnvannsprosjektet

I 1999 initierte og utredet Stiftelsen Bryggen et prosjekt for en forsert istandsetting av verdenskulturminnet Bryggen i Bergen. I dag ledes dette arbeidet av Riksantikvaren gjennom Prosjekt Bryggen. Målsettingen for prosjektet er en opprustning av bebyggelsen til et nivå der en kan fortsette skjøtselen men vanlig vedlikehold. Den bevarte bebyggelsen på Bryggen står på dype kulturlag. Kulturlagene utgjør en viktig del av kulturminneverdien ved verdenskulturminnet Bryggen. Det er derfor viktig å bevare disse kulturlagene. Som en del av dette prosjektet ble det satt i gang et delprosjekt for overvåking av setningene i området. For å overvåke bevaringsforholdene i grunnen er det bl.a. etablert en god del grunnvannsbrønner i området rundt Bryggen. De store setningene i grunnen, da særlig i den nordvestre delen av Bryggen, er også et resultat av at grunnvannstanden har sunket dramatisk. Dette fører til økt tilførsel av surstoff til kulturlagene som gir økt forvitring av de organiske massene.

¹⁵ Golembnik, Andrzej 1982.

Riksantikvaren har engasjert Statsbygg for å foreslå og gjennomføre tiltak for å heve og å stabilisere grunnvannstanden i det historiske området. Det er lagt frem en plan i tre trinn:

1. Heve vannstanden noe i det historiske området ved å heve vannstanden i dreneringssystem rundt Radisson Blu Royal Hotel.
2. Etablere vannreservoar og spredningsgrøfter for tilføring av vann til grunnen.
3. Tette spuntveggen mellom Radisson Blu Royal Hotel og det historiske området.

På den ytre del av Bryggen økte problemene med grunnvannsenkning da det ble gravet på branntomten etter at ytre del av Bryggen ble lagt i aske. Det pumpes grunnvann fra grunnen rundt kjelleren i Radisson Blu Royal Hotel og prosjektet ser på tiltak for å endre denne situasjonen. Arbeidet med trinn 1 ble startet opp sent på høsten 2011 og fase 2 ble igangsatt straks deretter.

Dette er lignende problemer som ved Finnegården, men detaljene er ikke de samme. Det har vært pumpet vann fra grunnen rundt nabobygningen siden da murgården Bryggen 3 ble oppført i 1905. Grunnvannsprosjektet overvåker også forholdene i grunnen ved Finnegården ved at det tidligere er etablert to grunnvannsbrønner ved Det Hanseatiske Museum i Finnegårdsgaten og to brønner i svalgangen mot nord tett innpå naboens kjellervegg og dreneringssystem.

Bergen kommune har også sendt en søknad til Riksantikvaren om bistand fra Grunnvannsprosjektet ved planlegging og gjennomføring av tiltak. Det er også søkt om at prosjektet kan videreføres etter årsskifte 2014/2015 da prosjektet etter planen skal avsluttes. Riksantikvaren svarer i brev av 25.03.2014 at dette først kan svares på når omfanget av mulige tiltak vedrørende Finnegården er mer avklart. En arbeider i dag med å klarlegge dette.

6 Bevaringsforhold

6.1 Bygningskonstruksjon

Det er opp gjennom årene gjort flere endringer og bygningen er nå lite robust og i dårligere stand til å motstå ytre påvirkninger uten å ta skade eller føre til skade på innredning, se kapittel 0. En laftebygning som Finnegården hvor det ikke er gjort store inngrep er en svært robust og godt avstivet bygning. Nåværende betongfundament veier mye mer enn det originale bolverskfundamentet. Denne ekstra belastning vil føre til økte setninger. Det planlagte istandsettingsarbeidet forutsetter demontering av store deler av det faste inventaret. I tillegg er det en del tapeter som har stor kulturhistorisk verdi som kan ta skade under det planlagte arbeidet. Alt dette må en vurdere når en skal ta stilling til hvilke tiltak som skal igangsettes og hvilke tekniske løsninger en velger.

6.2 Grunnforhold og havnivå

Selv etter en fundamentering med fornying av bolverk vil det fortsatt være setninger i grunnen under bygningen. Potensialet for kompresjon slike kulturlag ugunstige forhold kan være opp mot 70 %. Det vil være viktig å begrense omfanget av setningene. Bygningen må forsterkes for å motstå slike setninger. Det må vurderes om bygningen skal heves for å kompensere for tidligere og fremtidige setninger og en må ha tiltak som stabiliserer grunnvannsnivået.

Setningene i grunnen har ført til at bygningen ligger mye lavere i dag enn da den ble oppført i 1704. Det er ikke foretatt nøyaktige beregninger for bygningen, men det er kalkulert setninger på ca. 70 cm for tilsvarende bygninger på Bryggen. Da dampskipskaaien ble bygget ble nivået på kaien lagt høyere enn gatenivået ved Finnegården, veien ble senere også hevet til nivået av kaien. Gulvet i svalgangen i 1. etasje ligger på kote +1,1 til +1,3 som er opp til 80 cm lavere enn gaten (kote +2,00) og det ble da etablert en kulvert langs fasaden. I flere av lokalene i 1. etasje er gulv nivået nå hevet på bekostning av romhøyde. Det kan da være ønskelig å heve bygningen slik at opprinnelig romhøyde kan reetableres samtidig som gulv i 1. etasje kommer over terrengnivå.

Ved flo sjø kommer vannet inn på gulvet i gårdskleven. Det virker som grunnvannsnivået følger flo og fjære og dette er skadelig for bolverk, gulv, og laftevegger. Årsaken er at gulvet ligger svært lavt, men også at massene i veien og kaien samt grøfter og rør slipper sjøvannet lett igjennom. Havvannstigningen var i 2009 estimert til 3 mm/år. Forventet havvannstigning, dersom utvikling fra siste 10 år fortsetter, gir et nivå på havvann som ligger 73 cm høyere enn situasjonen i 2009¹⁶. Ved en stigning av havvannet vil nivået for ekstremt flovann øke og trolig forekomme hyppigere. Det vil komme mer sjøvann gjennom grunnen, gjennom avløpsrør og i tillegg over kaikanten. Ved forespeilet ekstremvær, sterkt regnvær og pålandsvind, vil det bli mer overvann på gaten og inn i husene. Over tid vil de bygninger og anlegg som ligger lavest få bygningsmessige problemer. Det Hanseatiske Museum, Finnegården og tasken, er sårbar dersom det kommer mer ekstremvær. Taskens mur vil være spesielt utsatt, og ved en slik utvikling vil også nedre del av trebygningen bli skadet. Det er mange eiendommer i området rundt Vågen som vil bli berørt dersom disse prognosene for en dramatisk havvannstigning slår inn. Det vil da trolig være nødvendig med mer overordnede tiltak, men det vil være utenfor tidsrammene for dette arbeidet. I denne sammenheng må en se på hvilke tiltak som er aktuelle for å bedre forholdene for bygningene i Finnegården. En bør her vurdere om det er fornuftig å heve bygningen slik at det gulv nivået inne i Finnegården 1 kommer opp til dagens gatenivå.

6.3 Bybane og trafikk

Deler av den nye veibanen foran Finnegården er lagt direkte oppå kulturlaget og belaster dette. Grunnen under bygningen var opprinnelig stabilisert ved at det ble lagt bolverkskar ned i fyllmassene utover strandlinjen. Dette forebygget mot setningsvariasjoner i byggegrunnen, men kan også føre til at den økte vekten i dagens veibane foran drar med seg grunnen under bygningen. Normalt vil en laftebygning tåle rystelsene fra trafikk, men konsekvensene for grunnforholdene er langt mer negativ.

Utover selve vektbelastningen og rystelser medfører trafikk mye støv og skitt som setter seg på overflater og trekker inn gjennom i bygningen. Dette er en belastning for selve bygningen, men er også med på å skade interiøret som er en viktig del av kulturminnet.

Det er et pågående arbeid med å bygge bybane fra sentrum til Åsane. Bystyret har fattet et vedtak om trase for bybanen, alternativ B2. Dette alternativet innebærer tunell i området ved Kjøttbasaren, enten i Finnegårdsgaten eller i

¹⁶ Bjerknes Centre for Climate Research, Akselererende havstigning 20.09.2009.

Vetrelidsalmenningen. Et tunellinnslag i Finnegårdsgaten vil ha svært stor negativ konsekvens for Finnegården og forverre bevaringssituasjonen. Det vil trolig ikke være mulig å unngå at tunellinnslaget påvirker grunnvannstanden på en slik måte at prosessuell restaurering av bolverket vil være forsvarlig. Bybanetraséen skal nå utredes og grunnvannssituasjonen og konsekvenser for Finnegården vil inngå i denne utredningen.

6.4 Forhold ved bygningene som påvirker bevaringsforhold

Skader på bygningskonstruksjoner

Det er opp gjennom årene gjort flere endringer og bygningen er nå lite robust og i dårligere stand til å motstå ytre påvirkning uten å ta skade eller føre til skade på innredning. En laftebygning som Finnegården hvor det ikke er gjort store inngrep er en svært robust og godt avstivet bygning.

Belastning

Nåværende betongfundament veier mye mer enn et originale bolverksfundament. Denne ekstra vekten vil føre til økte setninger.

Ombyggingsarbeider

De istandsettingsarbeidene som planlegges må utføres slik at originale bygningsdeler og dekor skånes.

7 Avveininger og bevaringshensyn

Finnegården slik den fremstår i dag speiler bygningens liv gjennom flere faser. Den er et resultat av de aktiviteter som har vært i bygget samt de restaureringsvalg en opp gjennom tiden har tatt. Fredningen av bygget omfatter alle disse ulike særtrekkene. En restaurering og istandsetting av bygget må da ta utgangspunkt i at det er denne komplekse helheten som er fredet og ikke bare en utvalgt tidsperiode. En skal her ta hensyn til selve bygningen og den tradisjonen og hansatiden som bygget er et uttrykk for samtidig som opprettelsen og utviklingen av Det Hanseatiske Museum også er en viktig i bevaringen av Finnegård. Målsettingen med dette arbeidet er å restaurere dette kulturminnet for uoverskuelig fremtid og legge til rette for fremtidig vedlikehold samt nye eventuelle justeringer av fundamentering og nivå. En forventer videre setninger i grunnen etter at dette arbeidet er ferdigstilt så dette må en ta høyde for og legge til rette for fremtidige justeringer. En klar utfordring her er laftekassen som i dag er veldig ustabil etter alle de endringene som er gjort. Tasken som er bygget, og som er en del av kulturminnet og den fredete bygningen, forutsetter en del av disse endringene. Her må en altså finne løsninger som både stabiliserer bygningen og som samtidig ivaretar bygningen som helhet og funksjonaliteten i dag.

Det videre prosjekteringsarbeidet må redegjøre og ta stilling til de ulike alternativene og utfordringene i restaureringsarbeidet. Dette må selvsagt foregå i en tett dialog med forvaltningsmyndighetene.

8 Anbefalt konsept og beskrivelse av tiltak

Utgangspunktet for arbeidet må være kulturminneverdiene, se kap. 0. Og fredningsdokumentet.¹⁷

Alle bygningsdeler og all innredning må undersøkes med hensyn til autentisitet og tilstand. All planlegging må utføres på en restaureringsfaglig forsvarlig måte ut i fra de kriteriene som er nevnt over. Det skal også gjøres vurderinger av hvor store belastninger, slitasje som bygningsdelen tåler i videre bruk og om bygningsdelen alternativt kan skjermes. De endringsløsninger som foreslåes, må utredes grundig og være underordnet de antikvariske hensyn. All slik planlegging forutsetter inngående kunnskap om bygningshistorien og hovedtrekkene som er gjort rede for i denne rapporten.

Spesielle prosesser der det er fare for skade eller som på annen måte berører autentiske bygningsdeler, som demontering av innredning, jekking, tekniske føringsveier, konservering, maling i originale interiør må prosjekteres spesielt.

Riksantikvaren setter som et krav at bygningen og fundamentene skal restaureres prosessuelt. Det betyr at bolverksfundamentene tilbakeføres, og at bygningene heves for å kompensere for vel 300 år med setninger.

Taskens teglforblending er ustabil. Det er foretatt en foreløpig innfesting til taskens stolpeverk, men veggen vil ikke tåle å bli hevet uten svært store tiltak for å stabilisere konstruksjonene. Det er imidlertid mulig å demontere murfasaden, stein for stein, heve stolpeverket og så tilslutt mure opp igjen veggen med samme stein og samme type mørtel.

Prosjekteringsgruppen finner ikke dokumentasjon for at sjøbodens vindu i vestfasaden er originalt. Dette står omtrent der den originale nov (laftehjørne) for veggen mot gårdskleven var. Ved en tilbakeføring av denne veggen, bør i så fall vinduet fjernes.

Det planlegges å tilbakeføre lafteveggene i og rundt sjøboden. Konstruksjonene man valgte da butikken i 1920 ble fraflyttet og sjøboden skulle tilbakeføres, var en "ad hoc" konstruksjon, en blanding av stolper / dragere / rester etter laft med opplengere og dette formidler ikke sjøbodens konstruksjon på en tilfredsstillende måte eller er optimalt rent statisk. På denne måten kan museet få en lenge etterlengtet "originalt utseende" sjøbod tilbake.

Det bør også vurderes å tilbakeføre bodene i 2. etasje sammen med bjelkelaget i bakre boder. Setningsbevegelsene i bygningen er ikke rett nedad og dette har sin årsak i manglende avstivning av bygningen både over og under dekke mellom 1. og 2. etasje.

Det finnes gode jekksystemer for å heve laftebygningen. Normalt etableres en ramme eller dragere i kryss over hverandre under 2. etasjes bjelkelag som jekkene settes under. I dette tilfellet bør stålrammeverket være svært stødig. Det er viktig at bygningen hviler nedpå riggen på en stabil måte. Det er viktig at det ikke kommer skade på de bygningsdeler som ikke blir demontert.

¹⁷ Ligger som vedlegg

Bygningen Finnegården er over 300 år og har i de senere år vært utsatt for stor slitasje. Dette har slitt på originale bygningsdeler. Noe av dette må skiftes ut, men en kan også i noen tilfelle skjerme mot publikum, lage en kopi, osv.

Dersom det skal legges til rette for nye rom / nye funksjoner, bør en finne plass til dette i tasken fremfor bygningen fra i1700 tallet. Det Hanseatiske Museum består av 1700 talls-bygningen som i sin helhet bør være et utstillingsobjekt. Tasken bør frigis til relatert utstillingsvirksomhet slik en nå ser delvis i bodene og nødvendige publikumsfunksjoner. Ved å legge flere funksjoner i tasken kan en minske slitasjen på Sjøstuen. Bygningskonstruksjonene er uisolert og delvis utette. Dette er forhold som kan forbedres noe, men i utgangspunktet vil det være fornuftig å flytte administrasjonen til andre lokaler i nærheten.

9 Museumsløsningen utredning

Det restaureringsprosjektet som en nå står foran er omfattende og det utløser også et behov for å revurdere museets planløsning og arealbehov. Det er i dag behov for større areal for utstilling, administrasjon og drift og ved en ombygging vil dagens krav i Arbeidsmiljøloven og Plan og bygningsloven utløse ytterligere arealbehov. Dette vil spise av utstillingsarealet. Ved å flytte administrasjon ut av Finnegården, vil en få friggitt arealer i 2. og 3. etasje i tasken. Med dette oppnås mer areal med muligheter for å etablere en bedre visningsrunde, bedre tilrettelegging for universell utforming, mer fleksibilitet for utstillingsarealer og plass for nye formidlingsformer. I tillegg vil nye utstillingsarealer kunne dempe slitasjen på innredningen fra 1704. Dette kan med fordel gjøres før 2016 slik at en ikke behøver å reetablere administrasjonen 2 ganger. Dagens lokaler er lite egnet som kontorlokaler på grunn av de vernetede bygningskonstruksjonene som er utette og uisolert.

10 Anbefalt museumskonsept

Det er foretatt en mulighetsstudie i regi av Museum Vest, men det er ikke konkludert hvordan en tenker seg "museumsløsningen". Rammene er heller ikke avklart. Parallelt som museet viderefører mulighetsstudiet bør en kvalitetssikre forslaget i samarbeid med en restaureringsarkitekt.

Det bør også arbeides administrativt for å avklare om det kan frigjøres ytterligere utstillingsarealer. Ved å flytte administrasjonen ut av Finnegården til et nærliggende bygg kan areal frigjøres.

11 Romprogram

Det er ikke utarbeidet et romprogram ennå, men det vil være nødvendig å finne plass til ytterligere drifts rom, personalrom og fasiliteter for publikum. De fasilitetene som er i Det Hanseatiske Museum dag er ikke tilfredsstillende.

12 Fokusområder

Noen områder benevnes som fokusområder på grunn av at forholdene er avgjørende for et vellykket prosjekt.

I dette prosjektet skal det foretas relativt omfattende arbeider inne mellom original innredning og dekor. I perioder vil det være åpent ut mot riggområdet i varierende klima, det vil bli håndtert bygningsmaterialer i trange rom, mye kan gå galt. Prosjektet suksess vil bli målt på om det kommer skader på autentisk materiale eller ikke. Det må være fokus på å etablere gode bevaringsforhold for slike bygningsdeler både under og selvsagt også etter ombyggingsarbeidet.

Brannkonsept

I hele Bryggens historie har brann vært en stor trussel. Det er særlig stor fare for brann under restaureringsarbeidene, men også senere under daglig drift. Som en viktig kulturhistorisk bygning er Det Hanseatiske Museum i kategorien "særskilt brannobjekt" og på grunn av at ombyggingsarbeidet i tillegg er byggemeldingspliktig, kreves det full brannprosjektering og uavhengig kontroll av prosjekteringen. Bygningen er sprinklet inne og det er også brannvarsling direkte til brannvesen. Denne beredskap må videreføres under byggeprosjektet. Det kan være nødvendig med utvendig sprinkling i tillegg for å forhindre brannsmitte fra nabobygninger.

Universell utforming

Plan og bygningsloven stiller krav til universell utforming i publikumsbygg, men pr. i dag er det ikke tilrettelagt for dette. Selv om det neppe vil være mulig å oppfylle alle krav, er det mulig å tilrettelegge mye bedre enn i dag. Ved en frigjøring av taskens 2. og 3. etasje, vil det for eksempel ville være mulig å tilrettelegge for at rullestolbrukere har tilgang via disse arealene til nye deler av utstillingen.

Treverk til restaureringsarbeid.

Det må planlegges og avtales for nødvendige leveranser av tømmer i god tid for tradisjonell bearbeiding til bolverkstokker, lafteplank, bjelkelag, gulvbord, sutak etc. Det er ikke ennå tatt standpunkt til mulige tiltak for å øke saltinnhold i tømmeret som brukes til bolverkstokker.

Håndverksmessig utførelse

Det vil bli stilt krav til spesialkompetanse ikke bare for rådgiver, men også for utførende håndverkere. Arbeider skal utføres av håndverkere med dokumentert kompetanse innenfor bygningsrestaurering og utføres med tradisjonell materialbruk og håndverksteknikk som i henhold til originalt utførelsestidspunkt. Det er en forutsetning at arbeidet utføres med opprinnelig materialbruk, håndverksteknikk, osv. som ved den originale utførelse.

Arbeid med undersøkelser, konservering, demontering, osv. av museale gjenstander skal utføres av konservator.

Arbeider med andre fag

Alle arbeider med "moderne" installasjoner som elektro, rør, ventilasjon, osv. skal være underordnet det historiske og ikke vekke slik oppmerksomhet at opplevelsen av den historiske arkitektur forstyrres. Arbeidet skal utføres slik at det heller ikke kommer skade på de originale bygningsdeler.

13 Museets drift i byggetiden – muligheter

13.1 Videreføring av museets oppgaver

Det Hanseatiske Museum i Finnegården har i 2014 alt vært drevet som museum i 142 år, med besøkstall varierende fra 37.000 (1988) via 77.000 (1993) til 59.000 (2013). Med mellom 50-60.000 besøkende de tre siste årene, så har det blir opparbeidet en jevn skare av turister som alltid vil ønske å besøke museet i løpet av et år. Museet står nevnt utførlig i utallige reisehåndbøker over hele verden, og det er viktig for museet å opprettholde formidling og synlighet på Bryggen selv

om Finnegården er stengt, slik at besøkmengden ikke faller for lavt når vi åpner igjen til 150 års jubileet, 26. juli 2022.

Museet har min. 5 fast ansatte pr i dag, som fortsatt skal jobbe med museumsdrift og formidling av den hanseatiske historien på Bryggen. Det må jobbes videre med hvordan Bryggen kan brukes som formidlingsarena i perioden museet er stengt. Museet ønsker seg utstilling i erstatningslokale på Bryggen. Stiftelsen Bryggen har aktuelle utstillingslokaler museet kan bruke, i fasaden av Bryggen med inngang fra gateplan, slik at "museet" fortsatt er godt synlig på Bryggen (feks Holmedalsgården/ tidligere fiskebutikk). Lokalene vil kunne romme utstilling/formidling og museumsbutikk. Dette krever planlegging og mer mannskap enn museet selv har i dag. Arbeidet må startes i god tid før stenging, slik at erstatningslokalet kan åpnes umiddelbart etter at Finnegården er stengt.

13.2 Formidling av det som skjer i prosjektet

Museet ser dette setningsprosjektet som en egen formidlingsarena og -tema. Vi ser for oss en egen formidling av arbeidene som pågår, med beskrivelser av håndverks- og restaureringsteknikker eller se arbeidet/redskap/arbeidsmåter på stedet. Det kan være på infotavler utenfor stillaset eller via omvisning på utsiden av byggegjerdet med fokus på utvikling og setningsarbeid. Utstillingen i erstatningslokalet kan inneholde tv/kamera-overføring fra arbeidet i Finnegården.

Gjennom hele prosjektet og restaureringsfasen er det viktig, fra faglig hold, å samle dokumentasjon på arbeidet til senere formidling (bok/utstilling).

13.3 Administrasjonslokaler

Administrasjonen planlegger å opprettholde drift selv under den stengte perioden. Det er mulig å leie kontorlokaler hos Stiftelsen Bryggen (feks i Bugården) eller evt. i Rosenkrantzgaten. De fleste ansatte trenger kontor, mens kun 1-2 jobber med formidling i utstillingen/butikken.

Men skal kontorene i Finnegården flyttes ut av midlertidig eller permanent? Skal museet utvides til også å gjelde kontoretasjene? Skal loft og 4.etg også utnyttes til utstilling i Finnegården?

13.4 Museumsutvikling

Det er et eget prosjekt med planlegging og utvikling av nytt museumskonsept i det ferdigrestaurerte Finnegården. Til det trengs det spesiell kompetanse og flere ressurser enn museet alt har for å få alt planlagt og gjennomført, for ikke å snakke om finansiering.

- Hvilke historier skal fortelles? Hvordan skal vi bruke huset? Hvordan skal vi sikre museumsopplevelse av høy internasjonal klasse, samtidig som vi bevarer bygningen for fremtiden?
- Hvor høyt besøkstall er forsvarlig?
- Hvordan skal vi forholde oss til bygningen som museumsobjekt? Hvordan skal vi forholde oss til byggets autentisitet, fra ulike tider?

- Kan tilstandsvurdering av gjenstander i forkant ende med at noen gjenstander flyttes permanent ut av utstillingen og over i magasin. Skal flere gjenstander evt. lages duplikat av til utstillingen?

Det er mange hensyn å ta stilling til før museets gjenåpning.

14 Byggearbeidene

14.1 Rigg og drift

Riggplass

Riggplass er en stor utfordring på grunn av bygningens beliggenhet. Det er stor persontrafikk på fortauet langs bygningens vestsida, særlig sommerstid, og adkomsten til det Hanseatiske hotell i Finnegården 2A går langs sørfasaden. I nord ligger svalgangen, som blir direkte berørt av byggearbeidene og derfor ikke kan benyttes som riggareal.

Det er behov for en riggplass med brakke, lager og verksted, spesielt med tanke på tømmerarbeidene. Arbeidene med bolverk og laft vil pågå over lang tid, og riggen blir stående i 4-5 år. Det er derfor viktig at riggplassen optimaliseres for denne fasen, og at den utføres elegant, vedlikeholdes underveis og generelt holdes ryddig.

Rigg for innledende arbeider, som konservering, demontering av inventar og nedtaking av paneler og murverk løses inne i bygningen, med bruk av rom, svalgang og toaletter etter behov.

Det planlegges et riggareal plassert på en plattform i nivå med bygningens 2. etasje, plassert over fortau på bygningens vestsida. Plattformen utføres som en mer eller mindre permanent konstruksjon, med trepanel og malte overflater. Gangtunnel under plattformen males i lyse farger, og det installeres lys i himlingen. Plattformen bør føres så langt ut mot veien at det ikke blir plass til å gå på utsiden, slik at alle må gå gjennom tunnelen. Tunnelen kan også utstyres med informasjonstavler som forteller hvilke arbeider som utføres, samt vinduer inn mot byggeplassen.

Konstruksjonen med plattform/gangtunnel bør i størst mulig grad prefabrikeres, slik at den kan heises på plass på nattestid for å unngå konflikt/risiko knyttet til myke trafikanter. Alternativt må fortauet stenges helt en periode, mens konstruksjonen oppføres.

I tillegg blir det nødvendig å benytte et areal utenfor sør- og nordfasadene til stillas og jekkerigg. Her vil det være behov for en bredde på ca. 2 meter langs sørfasaden. På nordsida vil dette arealet komme i svalgangen, og der skal det kun være plass til jekkeriggen.

I tillegg til nevnte riggareal skal det leies lagerareal eksternt, for lagring av demontert materiale (inventar og bygningsdeler), samt eventuelle verkstedlokaler etter entreprenørens behov. Lagerarealene skal være tørre og innomhus, og lager for inventar bør være klimatisert (klimakrav vurderes i detaljprosjekt).

Figur 7, Illustrasjon over riggområdet med tak over tak og stillas kled med "bilde" av Det hanseatiske Museum (Illustrasjon laget av Daniel Tabaracu, Sweco Bergen.)

Nødvendige arbeider med klargjøring før jekking

Før etablering av jekkerigg må bygningen klargjøres. Bygningen fraflyttes. Alt løst inventar, samt alt fast inventar som kan demonteres, tas ut og legges på lager. Det settes inn avstivende veggskiver og skråstaver i mange rom i 2. og 3. etasje for å øke stabiliteten. Sjøbodens takstein tas også ned og legges på lager. Hele taskens murfasade demonteres med sikte på gjenbruk av teglstein. Stålramme under murkrone demonteres, noe som samtidig vil frikoble tasken fra gavlveggen på Finnegården 2A.

Fuktsikring er viktig for å unngå skader på bygning og gjenværende inventar og overflater. Hele tasken kles inn med murstillas og presenning, og det etableres en løsning med tak-over-tak over tasken og opp til sjøbodens møne. Taket trekkes også inn over Finnegården 2A sitt tak. På sjøbodens nordside benyttes dagens undertak som fuktsikring, men gavlen mot Vågen dekkes med stillas og presenning. Presenning på stillaser bør utføres med bilde av bygningen, slik at den blir mindre skjemmende i bybildet.

Alle vinduer og dører i fasader demonteres. Sårbare dører sikres på stedet ved at de låses i åpen stilling for å unngå eventuell skjevbelastning på dørbladet. Alle gulv i 1. etasje demonteres for tilkomst til fundamenter og bolverk. Paneler på vegg og i himling i tasken demonteres. Alle demonterte materialer merkes og lagres for gjenbruk. Det vil bli foretatt en gjennomgang av hele bygningen i samarbeid med konservator for å registrere bygningsdeler, inventar og overflater. En vil vurdere autentisitet og tilstand og nødvendige behov for konservering på forhånd. I utgangspunktet bør mest mulig demonteres og lagres for å unngå skader. Det må vurderes om det er nødvendig med tiltak for kontrollere klima på grunn av temperatur og fuktighet-svingninger for de gjenstander som ikke kan fjernes.

Laftekonstruksjoner og stolpeverk

Sjøbodens laftevegger er perforert av diverse åpninger, ved etablering av korridor i 2. etasje og butikkfasade i 1. etasje. Dette medfører vesentlige svekkelser med tanke på stabilitet og bæreevne, og det planlegges nå en delvis tilbakeføring/istandsetting av laftevegger. Oppdelte stokker erstattes med hele lengder der det ikke lenger er behov for åpninger, og det legges også opp til noe tilbakeføring av planløsning for å kunne komplettere laftekassene.

Teglfasade

Taskens teglfasade tilbakeføres lik nåværende utførelse, men hevet tilsvarende som bygningskroppen for øvrig. Dagens utbuling på fasaden gjenskapes ikke. Fasaden fundamenteres på bolverk, lik dagens utførelse.

Dekker

Det planlegges ingen større tiltak på dekker, med unntak av rehabilitering/repasjon i nødvendig grad. Gulv i 1. etasje må demonteres for tilkomst til bolverk, og monteres eller erstattes når arbeidene med fundamenter og laftevegger avsluttes.

Tak

Takstein på Sjøbodens tak tas ned for å avlaste bygningen før jekking. Undertaket har papptekning, og vil fungere som værebeskyttelse i byggefasen. Når arbeidene fullføres vil det bli lagt nytt undertak, og taksteinen legges tilbake på plass.

Taskens tak har store skader etter overbelastning, og bjelker i taket har svært liten restbæreevne. På grunn av dette blir det etablert et snøsmelleanlegg med varmekabler på taket høsten 2014. Dette taket må demonteres fullstendig. Bjelker skiftes ut til tilsvarende utførelse, men med noe større tverrsnittshøyde, før taket gjenoppbygges.

Kledning

Trekledning på Sjøbodens 1. etasje må demonteres for tilkomst for jekkerigg og laftearbeider. Kledningen lagres for remontering.

Dører

Alle ytterdører tas ut av bygningen før jekking. Dette gjelder også portalen på Sjøboden. Dører og portal rehabiliteres i nødvendig grad før remontering. Det er ikke medtatt rehabilitering av innvendige dører, ut over sikring og evt. mindre justeringer etter jekking.

Vinduer

Alle vinduer i både Sjøboden og Tasken tas ut av bygningen før jekking. Disse rehabiliteres i verksted i nødvendig grad før remontering.

Innredning

Innredning som ikke kan demonteres blir værende i bygningen, og sikres så langt som praktisk mulig, før jekkearbeidet påbegynnes. Øvrig innredning demonteres og tilbakeføres mot slutten av byggefasen. Innredningsdeler rehabiliteres i nødvendig grad som del av generell oppussing.

Maling og dekor

Arbeider med maling og dekor prosjekteres og ledes av konservator. Spesielle arbeider utføres av konservator.

14.4 Arbeid med reetablering av museum med utstilling

Bygningen er museets hovedobjekt, og Finnegårdens Sjøstue med innredning skal bevares. Det forventes imidlertid at det blir en full gjennomgang av "visningsrunden", behov for ytterlig utstillingsplass, publikumsfasiliteter, driftsrom osv. Dette planleggingsarbeid ledes av Museum Vest og vil videreføres.

14.5 Tekniske fag

Det legges ikke opp til noen vesentlig standardheving på tekniske fag, men det blir behov for noen endringer som følge av arbeidene.

VVS

Det er problemer med felles avløpsledning under svalgangen, og denne er delvis rehabilitert med innvendig «strømpe». Denne ledningen antas å være felles for hele Finnegården. Det planlegges å skifte ut hele ledningen forbi Finnegården 1A, inklusive forgreninger inn i bygningen. Grenseoppgang mellom dette prosjektet og Grunnvannsprosjektet er ikke gjort foreløpig, og denne oppgaven kan bli helt eller delvis overflyttet til Grunnvannsprosjektet senere.

Bygningen har to vanninntak; ett fra sør til sprinklersentral og ett fra nord til forbruksvann. Det planlegges å etablere nytt vanninntak for forbruksvann på sørsiden, samt å legge opp nytt fordelingsnett i bygningen. Det gamle inntaket på nordsiden saneres.

Bygningen har ikke ventilasjonsanlegg i dag. Det etableres ett eller flere enkle avtrekksanlegg fra våtrom og toaletter i forbindelse med arbeidene. Ytterligere behov for klimakontroll på grunn av bevaringsforhold vurderes i neste fase.

Bygningen har sprinkleranlegg, og det forutsettes at dette holdes i drift under hele byggeperioden. I permanent situasjon må anlegget bygges noe om på grunn av mindre endringer i planløsningen. Det bør vurderes å montere utvendig brannslukkeanlegg for å hindre brannsmitte fra naboer.

Toaletter, garderober og dusj rives og bygges helt nytt, komplett med nytt inventar/utstyr.

Kjøkken i spiserom skiftes også ut, komplett med installasjoner og innredning.

Elektro og tele/data

Det er ikke gjort grundige registreringer av anlegg for elektro og tele/data i denne omgang. Anleggene kobles ut i forbindelse med jekkingen, og ved behov kan det legges opp en midlertidig løsning i byggeperioden. Det medtas en full utskifting av elektriske anlegg, inkl. tele/data, tilpasset bygningens behov.

14.6 Søknader

Plan og bygningsloven

Arbeidene er søknadspiktig etter bestemmelsene i Plan og bygningsloven. Det skal sendes søknad til Bergen Kommune og Byantikvaren uttaler seg i den forbindelse i saken.

Arbeidsmiljøloven

Det Hanseatiske Museum er arbeidsplass og arbeidsmiljølovens krav må oppfylles. Dette må dokumenteres i søknad til Arbeidstilsynet.

Kulturminneloven

Finnegården er et vedtaksfredet kulturminne. Det må sendes søknad til Hordaland fylkeskommune om dispensasjon etter kulturminnelovens § 15a for tiltak vedrørende istandsetting. Dette gjelder for alle arbeider utover vanlig periodisk vedlikehold. Det skal også sendes inn søknad til Riksantikvaren distriktskontor Vest om dispensasjon fra Kulturminneloven for inngrep i eksisterende bolverk og den fredete bygrunn.

14.7 Kostnader

Det er utarbeidet en kalkyle for planlagte arbeider. Denne kalkylen er gjort på et grovt nivå, og det bør utarbeides mer detaljerte kalkyler i neste fase, når de konkrete løsningene for jekkesystem og utførelse har falt på plass. En viktig faktor i kalkylesammenheng er hvor vidt bygningen skal settes i tilsvarende stand som før, eller om det skal gjøres vesentlige endringer/oppgraderinger når fundamentierungs- og laftearbeidene avsluttes. I denne kalkylen er det medtatt en viss oppgradering av overflater og fast inventar generelt, men ingen større endringer av romfunksjoner.

Kalkylen er splittet på 3 områder:

Rehabilitering

- Kostnader som følger direkte av arbeider med refundamentering og istandsetting av konstruksjoner og tekniske anlegg.

Standardheving

- Kostnader som medfører en bedre brukbarhet og opplevelse for besøkende og ansatte, som installasjon av heis, generell oppussing av overflater, mm.

Museale kostnader

- Kostnader som følger av at museet må flytte fra lokalene i byggeperioden, som konservering, utflytting, midlertidig utstilling, etablering av ny utstilling, mm.

Underkalkylene inkluderer rigg, prosjektering, bygge- og prosjektledelse, forventede tillegg, prisstigning og merverdiavgift, samt andre generelle kostnader (byggesak, kopiering etc.).

Rehabilitering		65 500 000
Standardheving		19 100 000
Museale kostnader		36 200 000
Forventet prosjektkostnad inkl. mva.		120 800 000
Marginer	25%	30 200 000
Rammekostnad inkl. mva.		151 000 000

Tabell 4 Oversikt over prosjektkostnader

14.8 Fremdrift

Prosjektet har en målsetning til å ferdigstille restaureringsarbeidene ved Finnegården 1A innen Det Hanseatiske Museum sitt 150 års jubileum, som er **26. juli 2022**. Videre er prosjekteringsgruppen enig om at en ikke kan starte noen form for fysiske byggearbeider før etter de planlagte Hansadagene høsten 2016. En passende oppstartsdato for restaureringsarbeidene ville vært den 28. juni 2016, som markerer 100 års markeringen for at Bergen Kommune overtok eieransvaret for Finnegården 1A.

Prosjektgruppen har anslått en samlet restaureringstid på 5 – 6 år.

I begrepet anleggsperiode medregner prosjektgruppen alle arbeider slik som:

- Utflytting av inventar mm, inkl. nødvendig konservering av gjenstander.
- Etablering av museet inkl. administrasjonen i andre lokaler
- «Tradisjonelle» byggearbeider, herunder jekking av bygget, arkeologisk utgraving av masser under gulv, utskifting av bolverk, etablering av rekonstruert laftevegger. Dette i tillegg til alle andre entreprenørarbeider.
- Tilbakeflytting av museet.

Prosjektledelsen forutsetter at innen anleggsstart er det foretatt en prosjektering av arbeidene, herunder en omfattende registrering av museets inventar både løst og fast. Vi anslår tidsbruken for etablering av prosjekteringsgruppe, prosjektering, og innhenting av entreprisekostnader til å ligge rundt 18 – 20 måneder.

Dette gir en foreløpig framdriftsplan, under forutsetning av at det avsettes økonomiske midler til oppstart av prosjekteringsarbeidene:

Fremdriftsplan	År
Etablering av prosjekteringsgruppe innen februar	2015
Oppstart anleggsperioden sommeren	2016
Ferdigstilling av Bygningsmessige arbeider innen juni	2021
Innredning av museet startet høsten	2021
Åpning av museet 26. juli	2022

Tabell 5 Fremdriftsplan

1.Presisering av fredningsvedtak for Finnegården

Presiseringsdokument

**PRESISERING AV FREDINGSVEDTAKET DAGSETT 23. APRIL 1927 FOR
FINNEGÅRDEN, FINNEGÅRDEN 1 A, GNR. 167, BNR. 1659, BERGEN
KOMMUNE**

Med heimel i lov um bygningsfreding av 3. desember 1920 § 2 andre ledd gjorde det dåverande Kongelige Kirke- og Undervisningsdepartement den 23. april 1927 vedtak om freding av «Tyskebryggen. Finnegaarden 1a-b, 3,a, 6a». Vedtaket vart tinglyst 27. mai 1927.

I samband med fredinga leverte Den antikvariske bygningsnemnd ein rapport der Bryggen generelt, og Finnegården spesielt, vart omtalt slik:

«Derimot vil man fremhæve at man paa Tyskebryggen har anlæg som paa en merkelig maate har bevart ikke bare eiendommelig træk, men til en viss grad ogsaa helhedspræget fra middelalderen, takket være hanseaternes konservative ærbødighed overfor gammel norsk byggeskik. Mellem Vaagen og Øvre-Strædet (nu Øvregaten) laa de s. k. gaarder med sine rækker av hus, det ene bak det andet, paa begge sider av en smal passage (veite). Disse gaarder, som gjerne hadde flere eiere, hvis hus kunde ligge noksaa spredt indenfor komplekset, bestod av laftede bygninger, dels med, dels uten svalganger. Og da sjøhuset nede ved bryggen altid vendte gavlen mot gaten, var det samme tilfældet med de bakenforliggende hus: vaaningshus (landstuer), lagerrum, overjordiske stenkjeldere og "schotstuene", som var en slags restauranter eller forsamlingshus for flere eiendommer, samt de likeledes fælles ildhus, som hadde ljore i taket og hvor maten koktes. Det samboforhold som spesielt de to sidstnævnte slags hus forutsætter, var i hævd hos hanseaterne like ned til 1760-aarene og fortsattes av deres norske – ofte tyskfødte – efterfølgere indtil midten av 19. aarh. De nuværende hus ved bryggen er da ogsaa opført væsentlig med samme ordning som de middelalderlige efter den store bybrand i 1702. De stod færdige henved 1710 og svarer i store træk til dem som blev opført efter branden 1476, ja endog efter den i 1413. Ca. 1720 fik façaderne horisontal bordklædning, og samtidig hermed begynde træsprosserne at avløse vindusruternes blyindfatninger. [...]

Av det sydlige anlægskompleks, som blev nedrevet efter reguleringen i 1899, er bare en del av den sydlige halvdel av "Finnegaarden" (1 a–1 b, 3 a 6 a), det nuværende Hanseatiske museum, i behold, fremforalt den tre-etages sjøstue med sine efter forholdene store og rikt utstyrte rum, og en bakenforliggende mindre landstue; museet representerer altsaa to kjøbmandseiendommer; svalgangene er dekorert med hvite ranker paa hvit bund; kancelliet i sjøstuen har vindusruter med inskriptionen: "Sr. Peter Eden. Anna Margrethe Eden. Anno 1707".»

Bygningsfredingslova er erstatta av lov om kulturminne av 9. juni 1978 nr. 50 (kulturminnelova) som trådte i kraft 15. februar 1979 og som i dag regulerer dei gamle fredingsvedtaka.

Omfanget av fredinga for denne eigedomen

Etter bygningsfredingslova kunne ein frede «bygningar eller luter av bygningar, som er yver 100 år og hev serlegt kunstverd eller historisk verd. Bygningar under 100 år kann takast med i serlege tilfelle; likeeins bygningar, som hev mykje å segja for lokalsoga.»

Fredinga omfattar følgjande bygning:

- sjøstue med taske (Hanseatisk Museum), bygningsnr. 139863755 (AskeladdenID 87135-1)

Fredinga omfatta òg Finnegården nr. 3a og 6a. Fredinga for desse bygningane vart oppheva 8. september 1936.

Fredinga omfattar eksteriøret og interiøret til bygningen og inkluderer hovud-element som planløysing, konstruksjon, materialbruk og overflatehandsaming, og detaljar som vindauge, dører, geriktar, listverk, eldstadar og fast inventar (skap, omnar osv.).

Fredinga omfattar ikkje laust innbu og lausøyre (t.eks. lause møblar) i bygningen.

Formålet med fredinga av bygningen på eigedomen

Skildring av formål og særlege verdiar

Det er fredingstidspunktet som er retningsgivande for verdiane som er knytte til den freda bygningen.

Formålet med fredinga er å ta vare på Finnegården som eit bygnings-, arkitektur- og kulturhistorisk viktig døme på ein handelsgard gjenreist etter brann tidleg på 1700-talet, med ein eigedomsstruktur og byggjeskikk som går attende til mellomalderen.

Dei kulturhistoriske verdiane ved bygningen er særleg knytte til den arkitektoniske utforminga og til historia som del av først det hanseatiske og, sidan

midten av 1700-talet, det norske Kontoret på Bryggen. Sjøstova i Finnegården er både i fasaden og innvendes den best bevarte av alle handelsstovene på Bryggen.

Fredinga skal bidra til å sikre at eksteriøret blir tatt vare på. Dette gjeld både hovudstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljeringa, så som fasadeløysing, opphavlege/eldre vindaug og dører, materialbruk og overflater. Bygningen er ein lafta og panelt bygning med saltak i tre etasjar, og svalgangar på langsida mot gardspassasjen. Gavlfasaden mot Bryggen, med portal frå slutten av 1700-talet, og småruta vindaug i samanhengande band i begge dei øvre etasjane, er særleg verdifull. På sørsida er eit tilbygg i tre etasjar frå slutten av 1800-talet av murkledd bindingsverk, med fasadar i eit mellomalderinspirert stilpreg.

Fredinga skal vidare bidra til å sikre at rominndeling, konstruksjonar, bygningsdelar og overflater i dei delane av interiøret som er kulturhistorisk interessante blir tatt vare på. Særleg høg verdi har kontor- og bustadromma i andre og tredje etasje, som er bevart nesten uendra sidan 1700-talet. Her finst laftevegger, bjelketak, listverk, fastbygde senger og skap i stovene og klevane og måla dekor. I svalene finst det måla rankedekor på veggene, medan dei lafta lagerromma har eit enkelt preg. Også dei utgjer ein verdifull del av heilskapen. Fast inventar skal takast vare på som ein integrert del av interiøret.

Oslo, 25. november 2013

Jørn Holme

2. Askeladden ID

LOKALITETSDATA

LOKALITETS ID: 87135
Bygningslokalitet
FINNEGÅRDEN – Hanseatisk
museum (BRYGGEN)

FYLKE: Hordaland

KOMMUNE: Bergen

GNR/BNR: 167/1659

UTSKRIFTSDATO: 25.11.2013

Ingrid Brandal Olsen © Riksantikvaren

ENKELTMINNER PÅ LOKALITETEN

87135 Byggnavn
1 Kontor

BESKRIVELSE

Finnegården har vore den sørlegaste av gardane på Bryggen sidan 1702, då han vart gjenreist som ein dobbeltgard med to husrekkjer. Om lag halvparten av bygningane vart rivne rundt år 1900 og ein bygning brann i 1982. Som vanleg elles på Bryggen er husa tre etasjars lafta bygningar med svalgangar mot passasjen og saltak. Fremst i den sørlege husrekkja ligg Hanseatisk museum. Dette er ein av dei best bevarte bygningane på Bryggen, med portal frå seint 1700-tal, raudmåla panel og småruta vindauge, og det er den einaste delen av Finnegården som i dag er freda. På langsida mot sør er eit murkledd tilbygg i tre etasjar frå slutten av 1800-talet. BAKANFOR er bygningen som brann i 1982 gjenreist som ein utvendig kopi, men med kjerne av betong, og lengst bak i rekkja er ein original bygning, med eit lågt tilbygg på langsida mot sør. Ovanfor er den gamle tomta til garden kappa av på tvers av Rosenkrantzgaten. Det fremste huset på nordsida av passasjen er ein fire etasjars forretningsgard med teglfasade og gavl, og eit portrom inn til gardspassasjen i den sørlegaste av dei nye murhusa som vart reist på Bryggen kort etter år 1900. BAKANFOR ligg eit par bevarte gamle tømmerbygningar, og lengst bak, opp mot Rosenkrantzgaten, eit nybygg frå 1980-åra som er ein omtrentleg kopi av det opphavlege huset på staden, rive rundt år 1900. I den bakre delen av garden er det lagt glasstak over gardspassasjen. Her er i dag restaurant- og hotelldrift.

HISTORIKK

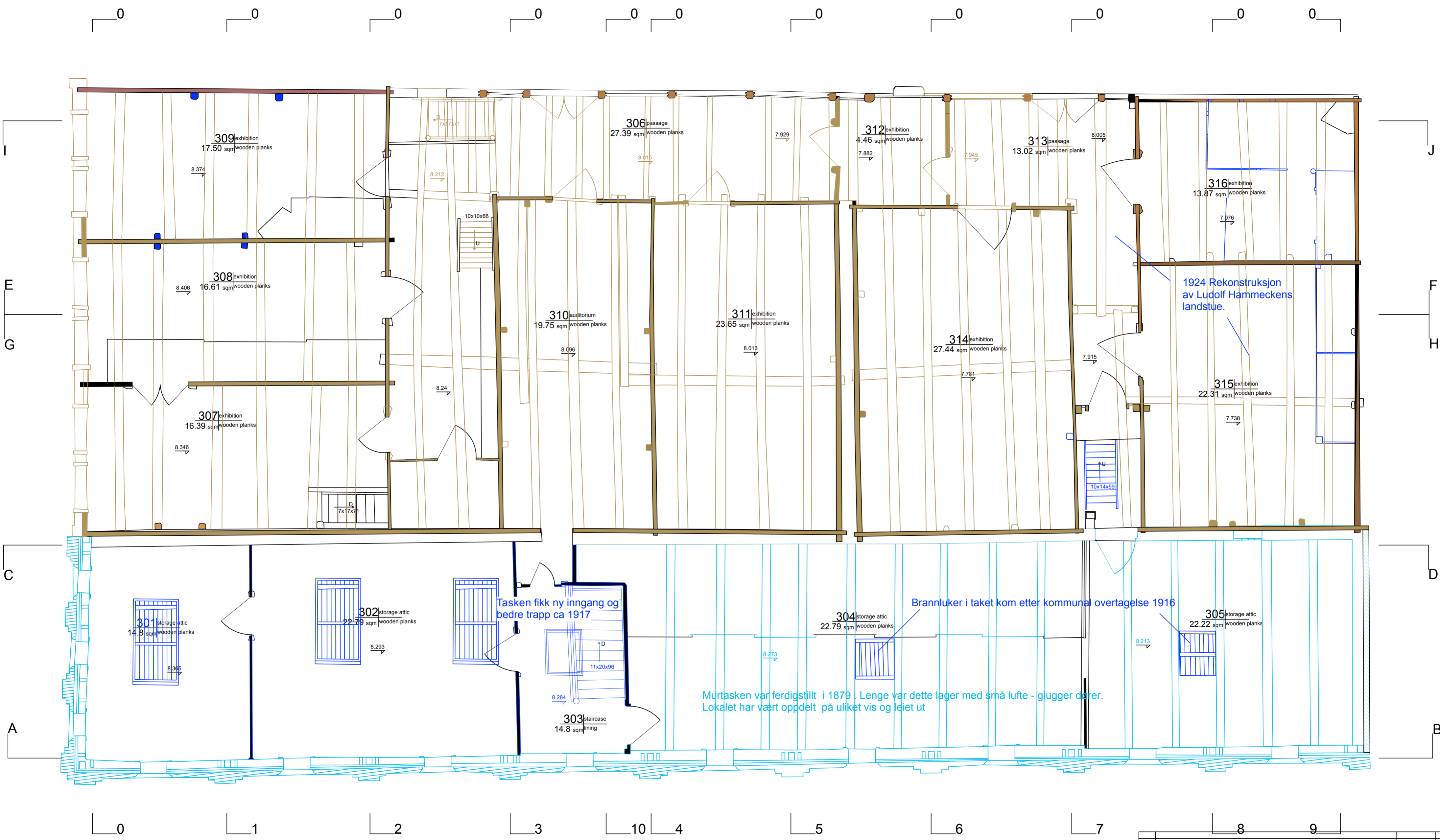
Bryggen utgjer ein del av det eldste byområdet i Bergen, og byggjemønsteret med lange husrekkjer og passasjer frå Vågen og opp mot Øvregaten kan følgjast tilbake til 1100-talet. Etter kvar bybrann vart bygningane gjenreist på same måte, men kaifronten vart stadig flytta lenger ut i Vågen. I seinmellomalderen vart heile Bryggen teken over av kjøpmenn frå dei tyske hansabyane. Rundt 1360 organiserte dei seg i Det tyske kontor, med eigen jurisdiksjon og styringsorgan. Bryggen fungerte no langt på veg som ein by i byen, heilt innretta mot handelen der tørrfisk og andre fiskeprodukt frå Nord-Noreg vart bytta mot varer frå kontinentet. På 1600- og 1700-talet vart

Bryggen gradvis integrert i byen att, ved at kjøpmennene tok bergensk borgarskap, og i 1754 vart det Tyske kontor avløyst av Det norske kontor. Mykje av den særeigne kulturen og levesettet på Bryggen heldt seg eit hundreår til, men mot slutten av 1800-talet var Bryggen utdatert som handelsanlegg. Fellesadministrasjonen vart oppheva i 1899, og samstundes byrja ein å riva den sørlege halvdel. Resten vart freda i 1927, men sterkt redusert av brannar på 1950-talet. Bryggen vart innlemma i UNESCOs verdsarvsliste i 1979. Finnegården er nemnt første gong i 1403. Namnet kan peika mot mannsnamnet Finn. Etter brannen i 1702 vart garden den sørlegaste på Bryggen. Han vart då gjenreist som ein dobbeltgard med i alt fem handelsstover. I 1872 vart sjøstova i den sørlege husrekkja, eigd av den historieinteresserte kjøpmann J. W. Olsen, gjort til Hanseatisk museum. Sonen, kulturhistorikaren Christian Koren Wiberg, overtok museet i 1898. I 1916 vart det kjøpt av kommunen, og i dag vert det drive som ein del av Kystmuseet. Om lag halvparten av bygningane i garden vart rivne rundt år 1900. Resten vart freda i 1927, men i 1936 vart fredinga oppheva for alt utanom sjølve museet. Ny freding av desse bygningane vart drøfta i 1970-åra, men ikkje gjennomført. Ein av dei vart totalskadd av brann i 1982 og gjenreist som kopi.

KARTUTSNITT

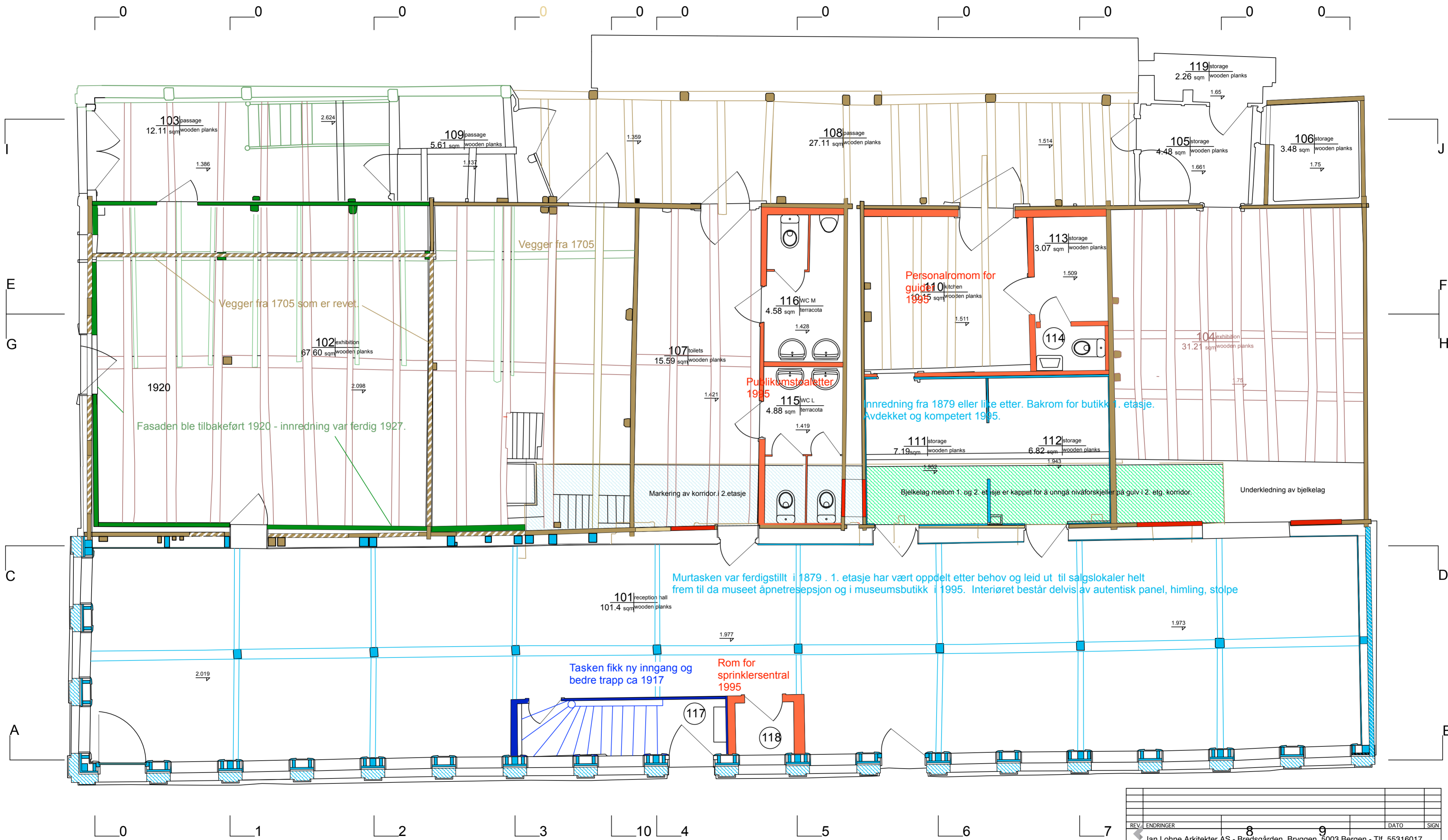

3. Plantegninger endringsarbeider Jan Lohne

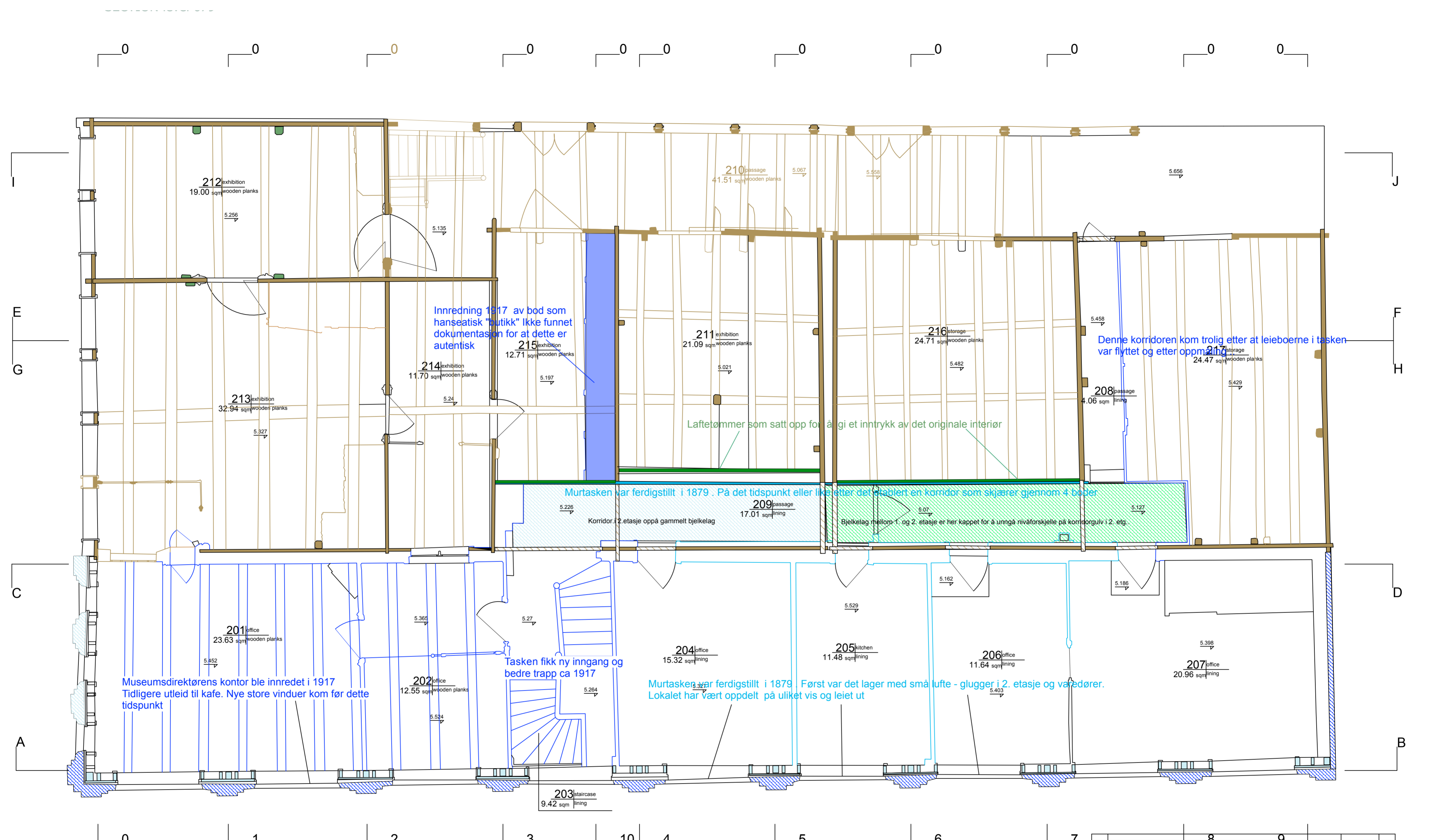
REV	ENDRINGER	DATE	SIGN
Jan Lohne Arkitekt AS - Bredsgården, Bryggen, 5003 Bergen - Tlf. 55316017			
DET HANSEATISKE MUSEUM.			dat 1.9.14
PLAN 3. ETASJE. Registrering endringsarbeider			sign LOHNE
			skala 1:100
BERGEN KOMMUNE BERGEN KOMMUNALE BYGG UTBYGGINGSAVDELINGEN PROSJEKTERINGSGRUPPEN ALLEHELGENSGATE 2, 5016 BERGEN TELEFON: 55 56 56 50 TELEFAX: 55 56 55 39			BYGGNR. PROSJEKTNR. TOLNR. ARK - 03
			32

SECTION level 275

- 114 WC 1.21 sqm wooden planks
- 117 staircase (storage) 4.57 sqm lining
- 118 sprinkler 1.21 sqm wooden planks

REV	ENDRINGER	8	9	DATA	SIGN
Jan Lohne Arkitekter AS - Bredsgården, Bryggen, 5003 Bergen - Tlf. 55316017					
DET HANSEATISKE MUSEUM.				DATE	1.9.14
PLAN 1. ETASJE. Registrering endringsarbeider.				SKJL	LOHNE
				MÅL	1:100
BERGEN KOMMUNE BERGEN KOMMUNALE BYGG UTBYGGINGSAVDELINGEN PROSJEKTERINGSGRUPPEN ALLEHELGENSGATE 2, 5016 BERGEN TELEFON: 55 56 56 50 TELEFAX: 55 56 55 39				BYGGNR.	
				PROSJEKTNR.	32
				TÅLNR.	ARK - 01

REV	ENDRINGER	DATO	SIGN
Jan Lohne Arkitekter AS - Bredsgården, Bryggen, 5003 Bergen - Tlf. 55316017			
DET HANSEATISKE MUSEUM.			dato 1.9.14
PLAN 2. ETASJE. Registrering endringsarbeider			skn. LOHNE
			mål 1:100
BERGEN KOMMUNE BERGEN KOMMUNALE BYGG UTBYGGINGSAVDELINGEN			BYGGNR.
PROSJEKTERINGSGRUPPEN ALLEHELGENSGATE 2, 5016 BERGEN TELEFON: 55 56 56 50 TELEFAX: 55 56 55 39			PROSJEKTNR. 32
			TÅRNR. ARK - 02

BERGEN KOMMUNE

